

1848—49. TÖRTÉNELMI LAPOK.

SZERKESZTŐ-BIZOTTSÁG:

Szigethy Miklós ezredes, Végh Bertalan ezredes-alelnökök Esterházy Miguel gr., Finály Henrik dr., Gámán Zsigmond, Gyarmathy Miklós, Huszár Sándor br. Kőváry László, Martin Lajos dr. Sárkány Ferencz, Szabó Sámuel és Szász Gerő.

Veress Sándor

FELELŐS SZERKESZTŐ:

KUSZKÓ ISTVÁN.

az ereklye múzeum öre.

A m. posta-takarékpénztár clearing és cheque forgalmában a kiadó-hivatal száma **3213.**

A lap az első számtól megrendelhető. — Diszes borítékba kötve az I. évfolyam ára 5 frt.

Lapunk mai száma 16 oldalra terjed.

TARTALOM:

	Oldal
Emlékezés Veress Sándorra. (Két arcképpel és egy kézirati hasonmással). Koós Ferencztől.	181—184
Az emigránsok vándorlása Sumlára. Egy tolrájzzal. (Mutató Veress Sándor kiadatlan naplójából).	184—185
Tárca:	
A „Sánta huszár” naplója. (13. közlemény).	185—188
Adatok Fiáth Pompejus cseletéhez. Bódog Lászlótól.	188
Matskái Antal, Petőfi Sándor és a háromszéki önv. harc.	189
Komárom vára feladásának történelmi részletei összegyűjtése ügyében. Krúdy Gyulától.	189—190
Emlékezzünk a halottakról	190

Halálozások:

Csaplár Mihály. — Drapos Imre. — Kovács Mátyás. — Id. Ludvig János. — Pacséri Csillaghy József. — Székely József. — Vidéky Adolf.	190—191
---	---------

Különfélék:

Lelkes gyűjtő a Kossuth szoborra. — A máramarosmegyei honvédegyelet választmányi ülésé. — Kossuth-ünnepély Szigetváron. — A Maderspach-család halottja. — Kossuth-émlék Nagybányán. — Emlékezés Kossuth Lajosra. — Az 1848—49-iki magyar szabadságharc története.	191—192
---	---------

Kérdések és feleletek:

13. Kérdés a nagybányai honvéd-egyletről. Szentgyörgyi Józseftől. — 14. Petőfi-szobor. K. S.-tól. — 15. Az aradi vértanúk hamvairól. L. A.-tól.	192
* Mutatvány csakis a forrás megjelölésével közölhető *	

BORITÉK TARTALMA:

Szerkesztői üzenetek. — Szerkesztőségünk hivatalos helyiségének változása. — Lapunk jelen száma. — Olvasóinkhoz. — Kossuth Lajos emlékszobrára. — A kiadóhivatal üzenete. — Az orsz. ereklye-múzeumba érkező adományok.

Szerkesztőségünk hivatalos helyiségét áttette Kolozsvárt Főter 12. sz. I. emeletre Telefon sz. 244. Levélbeli megkeresések ide intézendők. Szóbeli megkeresések telefonon, vagy személyes megkeresés d. u. 1—3 óra között intézhetők. el.

Lapunk jelen száma négy oldallal nagyobb terjedelemben jelent meg, hogy kiszedett közleményeinket kiadhassuk.

Olvasóinkhoz. A „Történelmi Lapok“-at mellékletek hozzáadásával nagyobbítanunk kell, hogy a felgyűlt kéziratokat idejekorán kézre adhassunk s alkalmat nyújthassunk a *sir szélén álló* honvédeknek arra, hogy egyes, még homályban levő részletekhez hozzászólhassanak. E célból tisztelettel felkérjük lapunk amaz olvasóit, kik a „Történelmi Lapok“ díjával hátralékban vannak, hogy az esedékes összeget nov. közepéig a posta takarékpénztári befizetési lappal, vagy postautalvánnyal beküldeni sziveskedjenek.

Szerkesztői üzenetek.

Borbély György tanár Torda. Olvastuk az „Aranyos-Vidék“-ben a külföld öreg katonáiról szóló szép cikket. Irj arról nekünk is. Ebben a tekintetben nemcsak nem árt, de szükaéges példát vennünk a külföldtől. A tiz parancsolatot ily értelemben kell betartani „Tiszteljed *atyádat* (a nemzet öreg katonáit) és *anyádat* (a hazát) hogy hosszú életű lehess (nemzet) e földön, melyet a te urad, a magyarok istene ad tenedek.

N. Sz. A honvédmenedék-házra vonatkozó közlemény szedés alatt áll.

V. E. Sz.-Udvarhely. A közlemény ki van szedve, jövőre jön. A kéziratokból jövőre.

Kossuth Lajos emlékszobrára. Adjon mindenki annyit, a mennyit jó szívvvel adhat. A pénzt az érkezés napján takarékpénztárba helyezzük, hogy kamatokban is növekedjék a tőke. Az adományokat a „Történelmi Lapok“ hasábjain nyugtázzuk. Itt legkönnyebben megtalálja az utókor, kik voltak azok, kik filléreikkel hozzájárultak a nemzet legnagyobb fiának emlékszobra létesítéséhez.

Vincze bácsi gyűjtése a Kossuth szobrára. Kossuth Lajos szobrára való gyűjtés körül bűzgulkodó hazafiak között Kolozsváron Vincze István köztisztviselőben álló polgár és neje a nemzeti eszméért nemcsak lelkesedni, de cselekedni is tudó honleány, a mindenki által tisztelt jó Vincze mama az elsők között áll. Nemcsak többet gyűjtöttek mint más, de adományuk összege is olyan tekintélyes, hogy buzdító példátul szolgálhat azoknak, a kiknek alkalmuk adakozni még nem volt. Az adományokat itt részletesen ismertetjük: Vincze István és Mama 48 frt 49 kr. Sajgó Károlyné 1 frt. Vettenstein Mari 1 frt. Horváth Józsefné (vas. kalaauzné) 1 frt. Szilágyi György földész 2 frt. Zágoni Szabó Mihály 1 frt. Kilin József 20 kr. Goldman Bernát, Steinberger Sámuel 1 frt. Schvarcz Ignác 2 frt, Weisz Sámuel 50 kr. Simon Jakab 50 kr. Ifj. Zatlér József 50 kr. Roznyai Ferencz 50 kr. Székely Mihály építész 1 frt 50 kr. Kulcsár Mihály 20 kr. Hermán János 50 kr. Almási Sándor 30 kr. György Pál 20 kr. Szöllösi Ferencz 20 kr. Schuller József 30 kr. Kolozsvári szücs-társulat 30 frt. L. F. 50 kr. Farkas Vilmos 2 frt, Nagy József 1 frt. Nagy János ács 50 kr. Tótfalusi György 50 kr. Tótfalusi D. és Bacsoni testvérek 1 frt. Hámpl János 50 kr. Akeszmann József 10 kr. Wallusing János 20 kr. Bogdán Stefan 20 kr. Décei Ferencz 10 kr. Klész Ferencz 10 kr. Aumark Ferencz 20 kr. Berde Lajos 20 kr. Andráschofszky Lajos 50 kr. Sztancs Aurél 1 frt. Mucsi György 50 kr. Steckel József 50 kr, Ifj. Szilágyi György 50 kr. Bene Imre 1 frt. Rajtik János 50 kr. Bodnár Mihály 1 frt. Szilágyi József 1 frt 50 kr. Balogh György 20 kr. Török Márton 50 kr. Szász András 50 kr. Szeszák Ferencz 1 frt. Ferenczi Ignác 1 frt. Tömösváry Zsigmondné 50 kr. Benigni Samu egy magyar arany. Marczinkievitz Ignác 50 kr. Bersa Ferencz 30 kr. Budinszky Ernő 1 frt. Bauma Alajosné 1 frt. Pankó Gáborné 20 kr. Petrovits Györgyné 2 frt. Endstrasserné 2 frt. De Gerando Antonina 2 frt. gr. Esterházy Miguel 2 frt. Jánosy Vilma egy öt francos arany. özv. Farkas Sámuelné 1 frt. Szendrey Vilma 50 kr. özv. Petri Jánosné 1 frt. Pollák Samuné 1 frt. Tanczer János 2 frt. Török Lajosné 50 kr. Mattay Kálmánné 2 frt. Pöhm Jakabné 1 frt. Összesen egyszáz harminczegy frt 59 kr és egy magyar s egy 5 francos arany. Az összeg a kolozsvári kereskedelmi bank 2982. sz. könyvecskéjében helyeztetik el gyümölcsöztetés végett. Ez összeghez különben a lelkes gyűjtők jó emberei részéről valószínűleg még fog járulni egy utócsapat, mely a 48 frt 49 kr. első tételhez irt összegeket egy századra fogja kikerekíteni. Ohajtjuk, hogy úgy legyen, mert Vincze bácsi és mama még a végösszegnél sem szeretne eltérni a 48—49-től. Azért, a kik még fel akarják őket keresni kincsítő adománnyal, belmagyar-utca 13. szl a. sziveskedjenek bekopogtatni.

A beváltott aranyokkal együtt a Vincze István fennebbi gyűjtése 139 frt 89 kr.
Ehhez a 17. számunkban kimutatott összeg 218 frt 58 kr.
Összesen 357 frt 97 kr.

A háromszázötvenhét irt 97 kr. ideiglenesen el van helyezve a kolozsvári kereskedelmi bankban a 2082. sz. könyvecskében.

A kiadóhivatal üzenete.

Az előfizetési díjak beszédése. A bevárando előfizetési díjak kényelmesebb és portómentes beküldésére az előfizetők egy részének czímére posta-takarékpénztári „befizetési lapok“-at küldöttünk, s egyúttal kértük, a díj okt. 5-éig leendő szives beküldését. Örömmel tapasztaltuk, hogy az új rendszer s az előfizetők iránti figyelem tetszésével találkozott ügyünk barátainak. Az előfizetők egy része, mint alább látható, nem várva a határ időt, igyekezett tartozását a posta-takarékpénztár közvetítésével utalványozni.

1848—49. TÖRTÉNELMI LAPOK.

Am. posta-takarékpenztár clearing- és cheque-forgalmában a kiadóhivatal száma 3213.

Felelős szerkesztő:
KUSZKÓ ISTVÁN,
az ereklye-múzeum őre.

A lap szellemi és anyagi részét illető közlemények az ereklye-múzeum őre czímére küldendők.

Szerkesztőség:
Kolozsvár, főter 12. sz., emelet.
Telefon sz 244.

Előfizetési díjak:
1/4 évre 1 frt, 1/2 évre 2 frt, egy évre 4 frt.

Kiadóhivatal:
Kolozsvár, Széchenyi-tér 27. sz.

Emlékezés Veress Sándorra.

Halálának tizedik évfordulója alkalmával.

(Két arcképpel és egy kézirati hasonmással.)

Irta: *Koós Ferencz*
kir. tanácsos, nyug. kir. tanfelügyelő.

1884 október 27-én vettem Brassóban Bukurestből azt a gyász-sürgönyt, mely sarkadi Veress Sándor

1848—49-iki honvéd-hadnagy, bukuresti lakos, kitűnő mérnök és a magyar emigránsok egyik kiváló tagjának, az én feledhetetlen barátomnak halálhírért hozta volt.

Tíz év sok idő a halandó ember életében. Sok volt nekem is, de mérhetetlenül több volt néhai Veress Sándor árván s épen *külföldön* árván maradt számos tagból álló családjára. Özvegy nő és hat árva gyermek (kik közül kettő ott külföldön édes atyjuk porai mellett találtak zsenge korukban örök nyugalmat) érezte az árvaságot, a családfő hiányát, a rettenetes elhagyatottságot. Csak külföldön lehet érezni magyar családnak, hogy mi az özvegység, mi az árvaság... És Veress Sándor árván maradt családjának életben maradt tagjai ily elhagyatottságban is méltók maradtak ahhoz a férjhez és apához, a kiről a 80 éves *Lahovary* Emánuel, az elhunyt ravátala mellett ilyen őszinte valómást tett: „Asszonyom, én bejártam az egész művelt világot, de becseleltebb embert, mint Veress Sándor volt, sohasem láttam, sohasem ismertem!”

Az özvegy érezte magasztos hivatását, mely reá gyermekei neveltetésében szent örökségül maradt, nem birt kibékülni azzal a gondolattal, hogy gyermekei a magyar hazára nézve külföldön elvesznek s ott éljenek. Megtevéen feledhetlen férje emléke iránt hú női kegyeletét azzal, hogy a korán elhunyt férj sírja fölé szép síremléket állított, kiváló gondját fordította arra, hogy az apa nélkül maradt két fiú és két leánygyermek méltó

emlékkövei legyenek annak a férfúnak, a ki mint emigráns is mindig hazája boldogságáért munkálva, 35 évet élt külföldön és ott is találta meg a sír nyugalmát. Belátva azt, hogy gyermekeit csakis a haza földjén neveltetetheti a haza hí fiainak és leányainak, 1891 ápr. 25-én Bukurestből Kolozsvárra költözött. S a jó gyermekek nemes magaviseletükkel tették és teszik elhordozhatóvá anyjuknak az özvegység bánatos éveit!

Olyan jól esik nekem erről a nyilvánosság előtt ma megemlékezni, midőn a tíz év óta sírjában pihenő hű férj, édes atya, melegkeblű hazafi és igaz jó barát emléket — a szülővárosa *Sarkad* ref. egyház-tanácsa s a *bukuresti* egyház által egykori gondnoka emléke iránti kegyelete jeléül egyidőben tartott gyászünnepegy alkalomával — e lapokban megújítjuk és életrajzát közöljük. Szegben nem végezhetem e rövid bevezetést, mint azzal, a mit a boldogultól már szintén néhai életrajza *Tórs* Kálmán írt volt, hogy: „Élete buzdító példalehet minden fiatal emberre, a ki súlyosan érzi vállaira neheznedni az élet terhét.”

Ezért Veress Sándor emlékezete megérdemli, hogy életrajzát minél szélesebb körben felújítsuk és e lapok hasábjain is a t. olvasóknak bemutassuk.

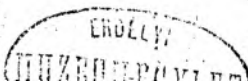
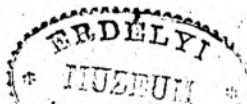
Veress Sándor emigráns, mérnök, született 1828 decz. 3-án Sarkadon, Bihar megyében. Fia az ott 28 éven át, különösen a népnevelés terén buzgón működött, tudományos ságáról és orvosi gyógykezeléseiről is széles körben ismert, néhai Veress Ferencz ref. lelkésznek. Gyermekkori tanulmányait otthon és Bé-

késen, latin és magasabb iskoláit Debreczenben végezte, még pedig kitűnően, különösen a szám és mértanban.

Az 1848-iki zavarokkal bezáratván a főiskola, ő a Krasznavármegyei főispán Kabós két fiával mint joghallgató Szilágy-Somlyóra ment és onnan, mint Dobozy-huszár Erdélybe Urbán ellen. Résztvett a kolozsvári futásban és a csucsai ütközetben, majd önkéntesen áttért a bihari 27-ik

Veress Sándor

zászlóaljba rendes honvédnek, hol végig szolgálta a fáradalmas téli hadjáratot Bem alatt. Később, 1849 májusában ez a sereg vágta el a Temesvár felmentésére Oláhországból újra betörő Puchner útját és szorította vissza a hátrálásairól híres osztrák vezért Oláhországba. Ettől fogva zászlóalja Orsován és vidékén maradt, míg az 1849. évi augusztus 23-án történt csata után zászlóaljával, mint hadnagy a haza határain átnyomulva, letették a fegyvert a törököknek Vercserovánál. Innen Veress aztán Viddinbe, majd Sumlára ment emigráns-társaival. Jellemző igyekezetére, hogy a forradalom alatt kétszer lett hadnagy, kezdve közemberségen, bizonyosan valami kihágás miatt, melynek részleteit sajnálatomra nem ismerem.

De Kossuth és híveinek Sumláról Kiutahiába történt internálása után az európai török birodalomban magukra maradt magyar emigránsoknak életmód után kellett tekinteni. Veress ekkor Várnára ment s ott a legtisztességesebb életmódot — az iparos pályát választotta. Férfiszabó-inas, majd segéd lett a kitűnő debreczeni diák- és vitéz honvéd-hadnagyból. A varrótú biztos kenyérszerző lesz kezében s könnyű podgyász, melylyel nem nehéz Konstantinápolyba jutnia s ott is megkeresnie becsülettel, már mint szabómester, napi szükségait, sőt házat is vásárolt magának. E közben több nyelvet megtanulván, a keleti háború folyamán alatt Krimeában mint tolmács szerepel az angol táborban, majd a szövetségesek közt jövedelmező boltja, vendéglője van. A hadjárat végén visszatér Konstantinápolyba, tanúja Brussza veszedelmének, a félévig tartó földrengésnek; azután Dobrudzsában vesz földbirtokot, hol gazdálkodni kezd, de ebben sokat veszítvén, ismét Sztambulba megy s ott bútorkereskedést nyit, de sikertelenül. Elkedvetlenül, 1858-ban Párisba indult, hogy teljesítve régi vágyát, ott a mérnöki szakmára kiképezze magát; de itt legyőzhetetlen akadályokra talál s e miatt Londonba ment s ott kezdte meg tanulmányait. Itt gyakran érintkezik az emigráció ott élő előkelő tagjaival, míg az 1859-iki olasz-osztrák háború őt is az olaszországi magyar légióba sodorja, melyben kapitányi ranggal vesz részt; de hogy azután végkép visszatérjen Keletre és végül letelepedjék Bukarestben.

Romániába 1859 november 6-án szállt ki Olaszországból jöve Szulinán, Bukarestbe pedig öt nappal később, nov. 11-én péntek d. u. érkezett. Ez időtől kezdve 1869 július 28-ig elválhatatlan barátok lettünk. Számtalanszor ismételte nősülésemig, hogy legboldogabb napjait nálam tölti, mióta a hazából eltávozott. Az 1859—60-iki telet Bukarestben tanulással és kardvívással töltötte a Kolcza-útczai szállásán. Egyike volt a legkitűnőbb kardvívóknak, a lövésben pedig csaknem páratlan. Már 1860 tavaszán Obrenovics Mihály szerb fejedelem „Heresti“ nevű birtokát mérte s azután állandóan mint az Obrenovics, Stirbey herczegek és a dús Lahovary s más családok mérnöke volt. Sőt maga I. Károly román király ő fensége is nem oláh vagy német mérnökkel, hanem Veress Sándorral mérte fel s tagosította színterületi uradalmait. Gyönyörű térképeiből sok litografáltatott is és kevés félbeszakítással egy negyed századig, Romániában pártkülönbség nélkül elismert, a legkitűnőbbnek tartott mérnök volt, ki meghonosította a háromszögelési és tagosítási rendszer szerint való felmérést s a hetvenes évek elején mint vasúti mérnök is működött. Mikor az öreg Stirbey herczeg *Bufta* nevű jószágának térképét a herczeg két fiának 1863-ban bemutatta, ezek annyira el voltak ragadtatva, hogy nem győzték Veress Sándort magasztalni és 100 arany külön tiszteletdíjban részesítették. Midőn kérdeztem egyszer tőle: miként jött arra a nemes gondolatra, hogy szabómestertől mérnök legyen, így szólt: „Barátom, a szabóságra a szükség kényszerített és nyomorúságos napjaimban sokszor eszembe jutott, hogy én a debreczeni kollégiumban Kerekes professzorunknak egyik kitűnő tanítványa voltam a mathesisben. Ez kivozérelt engem

Konstantinápolyból Párisba és onnan Londonba; Romániába pedig azért telepedtem, hogy szükség esetén én is közel legyek hazánk felszabadítására.“

Több ízben bízattam, hogy nősüljön meg, de erről sok ideig hallani sem akart. „Elég baj nekem saját életem, mondá ilyenkor, s ha Isten gyermekekkel áldana meg, úgy sem érném meg azt, hogy őket felneveljem, s mit tennék családommal, ha egyszer elhívna a halál?“ Bizony nyomós megokolás volt az, én azonban mindig azzal vágtam vissza, hogy a szerelem nem okozkodik. De mind hiábavaló lett volna biztatásom, ha egy kedvező körülmény segítségemre nem jött volna. 1861-ben ugyanis piátrai gazdatiszté lett az én Sándor barátom által Kétegyházáról Oláhországba hívott testvéröccse — Ferencz, kit azután Piátráról (az Olt mellől) Mavrodinba, egy sokkal nagyobb Obrenovic-féle birtokba léptettek elő jószágigazgatónak. Mavrodin közelebb fekszik Bukaresthez, mint Piátra s így Sándor barátomnak több alkalmat nyílt megismerkedni öccse boldog családi életével. Megjegyzem, hogy a két Veress-testvér hátráltalanul szerette egymást. Később 1865-ben Mavrodinba érkezett Ferencz nejének, békési Birizdó Konstanczának szép nővére Lujza, csak úgy látogatóba. Sándor ekkor gyakrabban megfordulván Mavrodinban, 1866 február végén nagy titokban megsugta nekem, hogy kit óhajtaná nőül venni, de — ne szóljak senkinek! Én aztán a titkot úgy tartottam meg, hogy felkaptam a zongoráról fekete bárányszőcsapát (melylyel az elmúlt télen Budapesten a bukaresti templom számára kéregettem) s örömben úgy csaptam a falhoz, hogy a szomszédházban csevegő nők rémülve szaladtak be s kérdezték, hogy az Istenért, mi történt?

— Semmi baj, mondám; sőt a legkedvesebb újság. Hallják meg tehát: Veress Sanyi barátom házasodik!

No, lett is erre öröm a háznál; a nők elhalmozták üdvözlőüzeneteikkel, Sanyi pedig irúlva-pirúlva tekintett reám, hogy szíve titkával ilyen hamar kirukkoltam. Hogy is ne tettem volna, hiszen hét évi biztatásomnak volt ez, eredménye!

Az esketést 1866 augusztus 2-án ejtettem meg Mavrodinban, midőn egyúttal Veress Ferencznek is egy csecsemőjét kereszteltem. Pap, tanú és koma lettem a két családnál egy személyben és így még szorosabbra fűztük azt a barátságot, melyet csak a sír fog megszüntetni.

Veress Sándor a legboldogabb férj és apa lett. Négy fiú- és három leánygyermekkel áldotta meg Isten, kik közül egy fiú atyja életében, egy fiú- és egy leánygyermek atyjuk után elhaltak; de Endre, Irma, Ferencz és Etelka élnek. Hanem Veress barátom borongós sejtelve, hogy: nem éri meg gyermekei felnövekedését, fájdalom, teljesült, mert a családja boldogításáért élő, kenyérkereső apa már ezelőtt tíz évvel, 1884 október 27-én éjjel meghalt Bukarestben 56 éves korában, s ott olyan ünnepélyes szertartással és oly nagy részvét mellett temettetett el az általam rendezett ev. ref. új temetőbe, melyben magyar ember Romániában még sohasem részesült.

Utóljára 1881 szept. hóban találkoztam vele Bukarestben apósom házában. A legszívélyesebben üdvözölte bennem a Brassó-Fogarasmegyei kir. tanfelügyelőt és kívánta, hogy még sokáig szolgálhassam a magyar hazát, melyben ő is neveltetni fogja gyermekeit. Szolgálatomat erre készséggel felajánlottam. Megdöbbenett, hogy mennyire megvényt azon 12 év alatt, mióta utóljára láttuk volt egymást. S ime 1884 október 27-én sürgönyileg tudósítottak haláláról, melynél lesújtóbb értesítést amaz évek alatt, mióta Bukarestből hazajöttem, egyetlen egyet sem kaptam.

Meg kell itt említenem, hogy halálakor hazai lapjaink nagy része szép nekrológokban emlékezett meg élete- és érdemeiről. Hálás szülővárosa, Sarkad pedig azzal a megható tettel nyilvánította nagy fia iránti mély részvétét, hogy az elhunyt emlékezetének megörökítésére az ottani ev. ref. egy-

háztanács 1884 decz. 28-án d. e. 11 órakor fényes gyászistenítiszteletet tartott, melyen a sarkadi férfi- és női dalkör is közreműködött. És érdekes tudni, hogy ez az ünnepély abban a zsúfolásig megtelt templomban folyt le, melyben Veress Sándor megkereszteltetett, továbbá néhai atyja annyi éven át lelkeskedett is végül, melyet jelenlegi szépségében az emigránsnak most is élő öcsöce — Károly épített újra fel.

Nemsokára 1887 október havában felkerestem a leg-hívebb barát sírját s még egyszer forró könyűimmel szenteltem meg feledhetetlen, drága emlékét. A hű özvegy pedig 1885 karácsony harmadnapján ünnepélyes szertartások közt hegyes gúla-alakú szép fehér márványoszloppal és vasráccsal díszítette fel a legjobb férj és apa sírhelyét.

Veress Sándor az emigrációban töltött 35 évből huszonöt évig élt Romániában s ebből a 25-ből tíz évet együtt éltünk ott át Bukarestben. Csak 14 nappal voltam idősebb, mint ő; 1848-ban én is a bölcsészeti osztályból csaptam fel honvéd-huszárnak — szóval kortársak voltunk s egymást hamar megszerettük.

Testileg közepesnél nagyobb, karcsú termetű, délczeg járású, egyenes tartású volt s kissé hosszúka, komoly barna arcát tömött körszakáll és vastag fekete bajusz egészítette ki. Sötét fekete szemei beszédközben csaknem lángoltak. Vérmérséklete inkább búskomolyságra hajló s ezt helyzete, viszontagságos élete eléggé megfejtí. Beszéde csendes, nyugodt — de mindig s bármely nyelven fejezte ki gondolatait, oly tiszta, világos és vonzó volt előadása, hogy hallgatóit tüstént lekötölte s megnyerte maga iránt. Társalgás közben minden szavára ügyelt, hogy meg ne sértsen valakit. Ha valakiről jót nem mondhatott s mégis véleménynyilatkozatra kényszerítették, vette kalapját, illemeden búcsúzott és távozott. Modora igen megnyerő, rokonszenves és mint barát, hű a végsőig. Azonban valamint ő nem sértett meg senkit, épúgy nem tűrte, ha személyét bántották; drágábbnak tartván a becsületet és emigráns-hírnevét magánál az életnél is. A körében töltött tíz évet életem legszebb évei közé számítom. S mindig igen nagyra becsültem páratlan tiszta magyar jelleme és egyeneslelkűségeért, alapos, széles műveltségeért!

Nyelvismerete, mit egészen az emigráció ideje alatt sajátított el önszorgalmán, bámúlatra méltó volt. Anyanyelvén kívül jól beszélt s írt törökül, francziául, németül, olaszul, angolul és románul. S akármelyiken szólt, öröm volt hallgatni nyugodt, világos beszédét. De ennyi nyelv elsajátítása és a mindennapi kenyér megszerzésének ezer gondjai daczára, még kitűnő vívó és karambolista, *páratlan vadász*, jó hegedűs és énekes volt. Nősülése után néhányszor kimentünk Mavrodinba és a két Vereés-testvér (Sándor és Ferencz) engemet is magukkal vittek vadászatra most nyúlra, vagy farkasra, majd szárnyasokra. Ott láttam, hogy a mire ő célzott, annak el kellett esni. Kiválóan szerette dalolni és hegedűvel kísérni Petőfi zenésített költeményeit. Petőfit különben is jól ismerte Debreczenből és sokszor elhúztattuk vele s daloltuk utána a bukaresti ref. parochián az „A virágnak megtiltani nem lehet” s a „Te vagy, te vagy barna kis lány” dalait.

Családi életéről egyik tisztelője így írt temetése alkalmával a „Bukaresti Híradó”-ban:

„Azt a családi kört, a milyent én a Veress Sándor házában láttam, azt lehetetlen szavakba foglalni, azt látni kellett! Látni kellett, midőn Veress Sándor ült dolgozó asztala előtt és számolta azokat a borzasztó nehéz mérnöki számadásokat és midőn legjobban törte fejét a számításokon, bejött valamelyik kisdede és kérdezte a szerető apát, hogy miért fut a nap a felhőkön keresztül? Veress Sándor erre letette a tollat kezéből és megmagyarázta 4—5 éves gyermekének, hogy nem a nap, hanem a felhők repülnek. Ha beteg volt valamelyik gyermeke, nincs az a szerető édes anya, ki gyöngédebb tudott volna lenni beteg magzatához, mint Veress Sándor volt. És a milyen ő a családban volt, olyan volt ő a családon kívül is: jó-ságos, nyájas, előzékeny mindenki iránt. Nem tudta, milyen fán

terem a kevélység és pöffeszkedés. Barátságos volt mindenki irányában, de azért mindenki érezte az ő felsőbbségét. És Veress Sándor a nélkül, hogy akarta volna, sőt merem mondani: hogy tudta volna — a bukaresti magyarok vezére lett.”

S ugyanez a szemtanú írja tovább: Megható volt a 80 éves *Lahovary* Emánuel bojár; az ország egyik kiváló politikai tekintélyének látogatása, ki így szólt Veress Sándor ravatala mellett, ennek özvegyéhez: „Asszonyom! Eljöttem, hogy önt vigasztaljam, de érzem erőtlenségemet, mert nekem is vigasztalás kellene, én is sokat vesztettem boldogult férjében. De egygyel asszonyom — mégis vigasztalom önt: én bejártam az egész művelt világot, *de becsületesebb embert, mint Veress Sándor volt, soha sem láttam, soha sem ismertem! Asszonyom, a kinek ilyen férje volt, annak igen kedves emléke maradt!*” — S ezt jegyezzük meg jól, egy *idegen* mondta róla!

Hanem Veress Sándor a létért való emigrációs viharos küzdelemben ráért még Viddintől Szebasztopolig, innen Londonig és vissza Bukarestig pontos naplót vezetni s ezek alapján „A magyar emigráció a Keleten” című, két kötetre terjedő kitűnő emlékiratát is megírni, mely 1878 folyamán előbb a „Pesti Napló” reggeli tárczájában X. Y. betűk, de azután nemsokára saját neve alatt önállólag is napvilágot látva, nagy figyelmet keltett és általános elismerést aratott. E művéből a bukaresti „Hunnia” magyar kaszinóban 1866-ban és 1867-ben több érdekes részletet olvasott fel. Szakmája tárgyain kívül a történeti, természettani és filozófiai tudományokban is ritka jártassággal bírt, s hogy hazája irodalmát és történetét mily jól ismerte, nyelvét mily szépen kezelte, arról bizonyosságot tehetnek e munkáján kívül, főleg a „Vasárnapi Ujság”-ban megjelent közleményei, mely lapoknak mindvégig közszeretben álló dolgozótársa volt s abba leginkább e jegy alatt írt.

Ennyi munka azonban csak egy része kéziratban hátrahagyott becses műveinek (ezek: Emigrációs naplója és levelei, továbbá Románia rendszeres története és annak ismertető leírása), melyeknek sajtó alá rendezésén jelenleg a bécsi egyetemen tanulmányozó elsőszülött fia — Veress Endre fáradozik.

De Veress barátom Romániában töltött idejét arra is szentelte (és számos ilyenmű közleményének ez volt a foglalatja), hogy a magyar és román nemzet közötti jó viszonyt, egyetértést táplálja. E törekvéseért kapta I. Károly király ő fenségétől ennek koronázása alkalmával 1881-ben, július 25-iki kelettel a „román korona-rend” érdemjelét, melylyel *lovagi* (cavalier) cím jár. Mint író, *Rudolf* feledhetlen emlékü trónörökösünk ő felsége pedig levélben kérte fel az „Osztrák-magyar monarchia írásban és képben” cz. korszakalkotó munkában való közreműködésre. De e megtiszteltetésnek, fájdalom, korai halála folytán — nem tehetett eleget.

Veress mindazon kitüntetésekben bőven részesült Bukarestben is, melyek az önfeláldozó hazafit s munkás, művelt embert érhetik. Tiszteletbeli elnöke volt a „Bukaresti magyar társulat”-nak, a rövid életű „Magyar olvasó- és segély-egylet”-nek, alelnöke az „Osztrák-magyar egylet”-nek és végül gondnoka az ottani ev. ref. egyháznak.

Rövidbe foglalva a leírtakat, elmondhatom, hogy Veress Sándor *egész ember* volt a szó szoros értelmében és olyan emigráns, ki nem csak szép hírt, nevet szerzett, a hol csak megfordult, a *Kossuth-emigráció*nak és magyar hazának, de nagyon érdekes, szép emlékirataival annak maradandó emlékoszlopot is állított.

Magyar művelt honfitársaim, kik a mostani könnyű közlekedés következtében Románia fővárosát meglátogatjátok, ne mulasztátok el felkeresni a tirgovesti (ma Grivicza)-útcza végén, az *Északi pályaudvar* raktárhelyével szemben fekvő ref. magyar temetőben Veress Sándor mérnök, a magyar emigránsok egyik legkiválóbb volt tagjának sírhelyét. Én

legalább, valahányszor Bukarestbe megyek, mindig megte-
szem és mindig felsóhajtok: „Miért nem nyugszik e ritka
meleg keblű magyar teste hazai hantok alatt?”

Helyesen írta fölöle Törs Kálmán a „Vasárnapi Újság”
1879. évf. 18. számában, melyben arcképe is megjelent, e
jellemző szavakat:

„Élete buzdító példa lehet minden fiatal emberre, a ki sú-
lyosan érzi vállaira nehezéni: az élet terhét. Viszontagságokban,
küzdelmekben kevés embernek jutott ki akkora rész, mint ő neki;
de őt az élet súlyos gondjai nem törték meg, csak megedzették, a
mint az aczél megedződik a kalapács alatt. Kétségbeesést nem is-
merő csüggedetlensége, bátorsága szembeszállni az étellel, keresztül
segítette a legnagyobb nehézségeken s megtanítá kiképezni és ér-
vényesíteni tehetségeit.”

Isten veled, hű és igaz barátom! Könyűimmel öntözöm
e sorokat. Nem feledhetem el síromig azt a rendületlen, ön-
feláldozó barátságot, melyet az 1868—69-iki években elle-
nem méltatlanul és a legembertelenebbül támasztott viharban
írántam tanúsfottál!

Légy áldva azért szép reményű gyermekeidben, kiket
— előttem szent emlékedért — oly igazán szeretek.

Áldott legyen örökre emlékezeted!

Az emigránsok vándorlása Sumlára.*)

— Az első nap epizódjai. —

(Mutató Veress Sándor kiadatlan naplójából.)

London, 1859 márczius 5-én.

A várva-várt indulás napja megérkezvén, 1849
nov. 3-án, szombaton, Szt.-Hubertus napja reggelén végre
mi is — az utolsó csa-
pat — otthagytuk Vid-
dint, 65 napi szomorú
életünk megúnt tanyá-
ját. Mindenki magára
szedte ingó-bingó jószá-
gát, vagy ha itt-ott olyan
is találkozott, kinek ta-
risznyát lehetett még
megmaradt ruhaival töl-
teni — nyakába akasz-
totta azt és felmászott a
gyülekező helyen ácsor-
gó göheres lovak vala-
melyikére. A később
érkezők és betegesek
azután a szintén ott so-
rakozó szekereken fog-
laltak helyet, míg a leg-
későbbben jövőknek, va-
lamint az altisztek és e-
génységnek megenged-
tetett gyalog is menni;
minek utána aztán jól
elfárasztottuk ott ma-
gunkat az álldogálással és lovainkat mester-ugratásokban,
végre egy elkótázhatlan hangú trombitaszó tudunkra
adá, hogy a karaván indul. Megjegyzendő, hogy nehogy
valakinek kedve legyen Viddinben maradni, minden szál-
lást végigkutatattak a katonák, gyanusabb helyeken még
a hambárokat is.

*) Az alkalmosság kedvéért közöljük ép e trétás kedély-
lyel, nagy megfigyelő képességről tanúskodó élénkséggel megírt
részletet, amennyiben ép most a napokban telik el 45-ik éve, hogy
a szegény magyar emigránsok ez útra indultak.

Szerk.

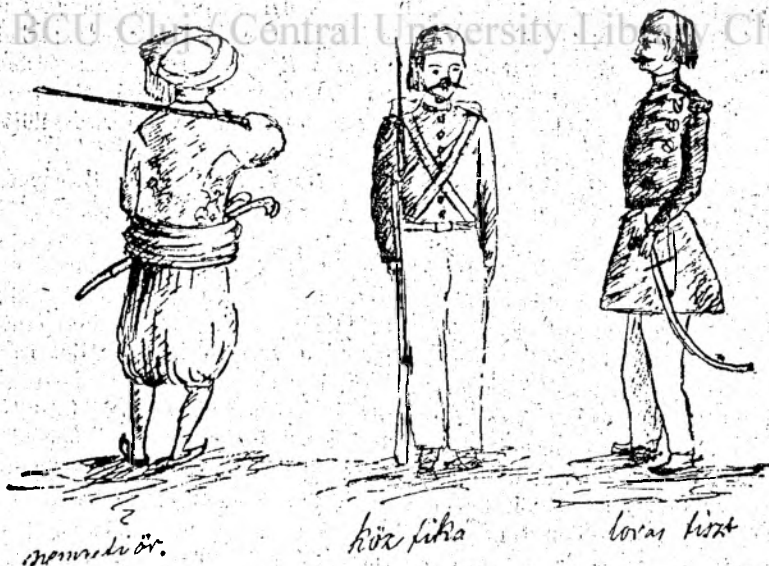
Elöl ment — mint illik — a „haute volée”; mi-
niszterek és generálisok, részint még megtartogatott saját
lovaikon, részint a jobbabból kiválogatott kormány-ren-
delteken. E fővezérek érdemeinek a török is elismerő
jeleit adá tiszteletül — jól körülvéttetvén őket vagy fél-
század lovassággal, melynek élén Ibrahim bey parancs-
nok lovagolt; ez egyúttal arra való is lévén, hogy az útát
megmulassák. Ezután következett a lovasok, szekerek,
talyigák és fedező katonaság zürzavaros hosszú sora;
hogy azonban szemeink el ne tévedjenek e beláthatatlan
tömkelegben, álljunk félre és engedjük őket előttünk le-
fonódni — defilé!

Legelől vágatnak többet visszafeté, mint előre
ama nevezetes (zsidókból és boltos inasokból született)
bakatisztek, kik soha életükben Magyarországon lovon
sem ülvén — Viddinben maguknak huszár-uniformisokat
csináltattak, mit most aztán nagylelkű meglepéssel
ragyogtatnak. Két órával előbb kirukkolván, mint a
többiek, kiválogatták a legjobb lovakat, s most retten-
tesen szétvetett lábakkal és kétfelől szárny módjára szét-
terjesztett libegő könyökkel, roppantúl hátradőlve, vagy
C formában előre hajolva szörnyű röhögés, meg kurjan-
gatás között gyöttrik szerencsétlen páraikat. Nehány paj-
kos huszár ügylátszik összebeszélt, mert mindenik fel-
fegyverezte magát egy-egy a bulgár szekereستől elvett
bivalhajtó pálczával, melynek t. i. végében kis áracska
van ütve és midőn ime épen volt fűszerszámos gyalog-
sági nemzetőr-főhadnagy uram nagy páthoszszal dekla-
málja apja uradalmán tett agarászait — a csintalan
huszár megdöfi hátulról alatta a paripát, mire a ló hir-
telen konyitva lecsapja fejét és kirug, az agarász urfi-
nak pedig a szó elakad szájában, s kiterjesztvén kezeit
előre, lábait pedig hátra, olyat nyújtózik a sár-
ban, mint egy letaposott béka.

Egy másikat hasonló
csinytől elragadott vir-
goncz csikója és megy
vágatva össze-vissza a
tömeg között. Előbb el-
esik a kalapja, azután
az ostora, majd az égő
szivar bonyolódik bele
a nyereg alá; ekkor
elesett kezéből a kan-
tár, s a ló szabadon vág-
tatva lever 3—4 más
vitézt, míg a lovagolni
tudók elől-hátul roppant
nevetéssel ütik, hol a
lovat, hol a sörénybe
ragaszkodott kétségbe-
esett zsidót. „Útzu te,
hajrá te, brávó Móricz!”
kiáltásokkal üdvözölvén
kergetik, míg vergetik

egyenesen neki szalad egy gyékény-ernyős, bivalyos sze-
kérnek, s úgy belebukik az oldalán, melyet beszakított,
hogy csak a két rugkapalózó csizmája látszik ki belőle
és a rettenetes ordítás, gyermeksírás, asszonysipítás és
káromkodás hallszik — minthogy történetesen épen a
Lüllei felesége, szolgálója, bagázsija és öt apró gyereke
közzé bukkott!

Ezután következnek a privát equipage-ok. A többek
közt Gyurmán Adolf, nejével és leányával, Lórody Ede
és Knall György tüzér-ezredes, családjával, továbbá a
legérdekesebb alak — Egressy Gábor, a Házmán Ferencz

Török katonaság.

Veress Sándor tollrajza 1853 szept. 15-iki Sztambulban írt levelében.

két kerekű talyigájában ülésül elhúzott börládáján, nagy nyurga sovány sarga lova gyeplőjét tartva úgy képzeli magát, mint Caesar, midőn a „diligence“ tetején útatott Galliában! (Caesar *summa diligentia profectus est in Galliam.*) Most egy viaszkos vászonernyős könnyű taligában ülő szőke fattyú nekicsapkodja az öreg Knall bátyánk rábizott virgoncz fekete csikóját, s a taliga repül előre Mariskával és a kis özzel együtt . . . A vágatóló azonban telecsapván sárral Egressy szemét, ez erre roppant indignációval fel — a lova pedig megáll; de ő nem confundálva magát, elkezd az urfit szidni, ki futtában visszakiált valami czifra dolgot, miből E. csak annyit hall, hogy „ . . . komédiás . . . “ Nézd minő szenttorral és dühvel ordít vissza az elevenen sértett hős! . . . De az utána következő szekérbe fogott 2 hivaly semmi respektussal nem viseltetvén a művészet iránt, megta-szította a deklamáló talyigát — Egressy, uram pedig keresztül bukván az ülésládán, mind összetörte a vessző-kasba rakott rezerva szilvóriumos és seres üvegeket. És még haragudott, hogy neveltük; komisz demokratáknak nevezvén bennünket.

Hátrább egy egész csoport mindenféle bárgyú képtű rossz lovasok tömege czammog. Arczukat mind nagy figyelemmel fordítják egy hatalmasan szónokló magas, felette barna képtű, nagyon fekete szakállú, gyér bajsz-szú férfi felé, ki közepén lovagol sáros árva-szürke göheresen; fején nagy görögös szabású fez, egészen hátracsúszva és elől szanaszét zilálódni engedve erős léczszeg-forma fekete haját. Szája soha egy perczig sem áll be; lelkesen darálja el Kossuth és Széchenyi beszédjeit; az országgyűlésen egymás ellen mondott philippikáit, vagy hírlapi cikkeik csipősebb részeit és a magyarul szónokolt periódus közepén hirtelen belekiált németül — a mellette elhaladó volt osztrák tisztre, deakúl a volt tanulóra. Egyszóval beszél minden kigondolható

tárgyról, s mindenről színtlett alapossággal és kicsinyléssel

Most már törökül is kezd kérdezősködni, viddini zsidó korcsmárosoktól összeírt *dictionarium* alapján. Majd egyszerre kiderül arcza, szemei gyönyörkönyben úsznak, s még jó messziről kiált reá egy arszlánosan, nagy affek-talással lovagló bársonyrokkos szemüveges úrfira:

— Ah, bonjour Monsieur Virág; comment vous portez vous? Je suis, bien aise, bien charmé et enchanté de vous voir, d'avoir le plaisir de pouvoir bavarder un peu à mon goût. Vraiment je suis déjâ si dégoûté de ces monotones hongrois . . .

— Eh bien, Monsieur Prick; felelt a megszólított (nem várhatván véget a véghetetlen körmondatnak) moi, je n'aime plus le francais, c'est ci commun; but if you please Sir, I will be very glad in deed to satisfy you in english.

Prick Józsi ajkába harapott, a másik pedig teljes meglepedettséggel és el nem titkolható gúnymosolylyal odább lovagolt. Hanem bezzeg, mikor aztán a szó horderején kívül volt, elkezdte a lefőzött Prick az ő Catilínáját minden soha Cicero által nem is álmodott epithetumokkal úgy felékesíteni, hogy olyan „animal inplume bipes“ már nem létezhetett elevenen. Az azt elnevezte pöffeszkedőnek, jézsuitának, sztupidusnak, Hornvieh-nek, varangyos békának stb. és bár már úgy előrelovagoltak ezalatt, hogy szavát nem hallhatjuk — még most is láthatjuk, miként hadonáz a levegőben két felől magasra emelt és fenyegetődző csontos kezével!

Tovább nem szemlélhetjük a kavaránt, mert ránk esteledett. Elértünk első állomásunkra. Árkcsár-Palánka bolgár faluba, s a legczélszerűbb magunkat a legelső házba bezállásolni és nézni, hogy melegíthessük fel magunkat az út fáradalma, s fázlódásai után, hogy úti szemlénket holnap, illő jókedvvel tovább folytathassuk.

T Á R C Z A.

A „Sánta huszár“ naplója.

13)

(Utánnyomás tilos).

A londoni magyar katonai iskola.

(Kik tanítottak és tanultak az iskolában? — Lord Dudley Stuart. — Kemény Farkas báró hirtelen halála. — J. B. Binery meghívása. — Hogy mehet a szegény ember ebédre? — Binery vendégszeretete. — Pulszky gyötrelmei. — Bárdi tolatodása. — Koldulás a „magyar emigráns“ czím alatt. — A menekültek tiltakozása. — A kormány segélye. — Bárdi hallatlan tettei. — Szabadulás Binery játéklarangjából. — El Amerikába)

A tervezett iskola deczemberben csakugyan életbe lépett, s én, mint annak felügyelője, az iskola helyiségében kaptam szállást.

Tanítók valának: Vetter altábornagy, Thaly Zsigmond ezredes stb.; tanulók voltunk huszonheten és sajnálom, hogy ezek neveit nem tudom megörökíteni, arról azonban biztosíthatok mindenkit, hogy a későbbi időkben közülünk senki sem tűnt fel valami nagy katonai kapacitásként. Fél év múlva az iskola pénzhiány miatt bezárattott; valódi oka azonban abban a körülményben keresendő, hogy sem az angol kormány, sem az osztrák követség nem nézték jószemmel annak létezését.

*

Írónk jegyzetei hiányosságán és emlékezete fogya-

tékosságán ismét Rónay Jácintot segít, a ki „Napló-Töredék“-e II. köt. 95—96. lapján ír a londoni magyar katonaintézetéről, s a tanfolyam végén megtartott vizsgálat eredményéről.

E szerint júniusban befejezván az előadásokat, meg-ejtették a vizsgát, melyen jelen volt Kmetty György, Vukovics Sebő, Juhász alezredes, Gelics Rikárd őrnagy. A sánctanból Thaly Zsigmond, a mértanból Rónay volt a vizsgázó. „A tanítványok többsége, szép jelét adta szorgalmának, s egy sem volt, kinek ideje kárba veszett volna. Zsenge intézetünk, az első magyar katonatanoda megszűnt lenni, s az élet gondjai elválasztották a tanárokat, el egymástól a tanítványokat —; úgy, és oly számmal mint a vizsgán, mint egykori gyűléseinken a tanodában, többé nem találkoztunk. Thaly Zsigmond és Fülepp Lipót, Jerseybe vonultak; néhányan a tanítványok közül Amerikába vándoroltak; a többi, mint csepp a tengerben, elenyészett London milliói közt.“

Ime a tanítványok névjegyzéke:

Századosok: Gorszky Xaver, Farkas János, Kamnitzky Béla, Kinizsy István, Mészáros Imre, Nagy Imre, Nagy Pál, Nedl Antal, Rózsafy Mátyás, Vékey Zsigmond.

Főhadnagyok: Hau Zsigmond, Mandola Sándor, Szilágyi Károly, Vértesy János.

Hadnagyok: Bakats László, Bizonyfi Ferencz, Budáts Imre, Darvay József, Hetzenberger Vilmos, Kakas Eduárd, Szabady Pál, Soltész-Nagy Sándor, Vékey Antal.

Örmesterek: Goldstein József, Mamuráth Sándor, Ujlaki Lajos, Veress Sándor. (De nem »A magyar emigratio a Keleten« írója, mert az hadnagy volt, s ekkor még Törökországban találtatott.)

Közlő.

E közben báró Kemény Farkas, Lord Dudley Stuart segélyével egész odaadással működött a menekültek szomorú állapotának javításán.

Tervük volt mintegy 90 szegényebb magyar menekült részére aláírás útján egy évre terjedő állandó lakást és ellátást biztosítani Londonban vagy vidékén, összekötve valamely mesterség vagy üzlet teljes elsajátításával. E terv kivitelében Kemény Farkas ügybuzgósága

annyira haladt, hogy már kétharmadának ellátása alá volt írva, midőn a „Times“-ben egy reánk nézve nagyon lehangoló cikk jelenik meg. Vékey Zsigmond barátunk veszi a lapot és szalad vele az öreg báróhoz. A feledhetetlen jó öreg úr hátát a kandallónak fordítva szivarozott. Vékey e szavakkal rohan a szobába: „El vagyunk veszve, a Times megtámadott.“ Erre az öreg úr egész hosszában a padlóra zuhant. Vékey ijedtében elrohant. Procháczi, kinek házában lakott Kemény Farkas, orvos után szaladt, a ki konstátálta, hogy a báró szívizélhűtésben meghalt.

Az öreg úr halálával szép terve is sírba szállt, s mi — menekült bajtársai — méltán hullattuk könnyeinket koporsójára.

Az öreg úr temetésén, 1852 január 11-én egy igen fényesen öltözött egyéniség szólított meg s törött magyarsággal báró Kemény Farkas haláláról s a menekültek állapotáról kérdezősködött, és elválásunkkor névjegyét átadva, „J. B. Binery“ felkért, hogy látogassam meg.

Pár nap múlva a Chester square 58 ik számán kopogok. Binery és neje nem remélt szívességgel fogadnak, s elmondják, hogy ők is magyarok, de már 15 év óta vannak Londonban, s hogy holnaputánra (5 órára) szívesen elvárnak ebédre; néhány angol barátja is hivatalos ez ebédre, jó léssen velök megismerkedni.

Az a fény és fényes cselédsereg — melynek öltözetje térdig érő vörös nadrágból, fehér strimliből és csattos cipőkből állott — arról győztek meg, hogy ott ebéden csakis szalonöltözetben jelenhetek meg, a mi pedig nekem nincs. Gróf Vay Lacziékhöz mentem. Vay ágyában feküdt, Dumas regényével kezében, Nagy Imre

egy megfordított szék hátára bicskájával talán régi kedvese első betűjét faragta, Bakacs épen egy beafsteak-en rágódott, hanem az a beafsteak festve volt.

E szavakkal nyitottam be: „Fiúk, jó hír!“

Londoniasan szólva, a három gentleman talpra ugrik, s olyan „halljuk“-ot kiált, hogy csak úgy csengett bele a fülem.

— Bizonyára pénzt kapott, kiáltá Bakacs.

— Laczi csengess, rendeljünk ebédet.

— Egy fillérem sincs, mondtam.

— Szólj hát, mi az a jó hír, mert mindjárt beléd ütöm ezt a bicskát, jegyzé meg Nagy Imre.

Puff! Vay Laczi úgy vágta hátamhoz a Dumas

regényét, hogy az mind széjjel ment. Erre aztán elmondám egész lelkesedéssel, hogy ebédre vagyok hívva, s kérek Vaytól ez alkalomra egy rend szalonöltözetet.

Mind hárman hahotába törték ki. Bakacs az újjain számlálta elő, hogy nincs se frakk, se fehér mellény, se nadrág, Vay pedig egy zálogjegyet vett elő asztala fiókjából, melyből szomorúan győződtem meg, hogy az angol gála a „Három arany golyó“-nál van, a mi a londoni zálogházak reńdes czége.

Ekkor belép a szobaleány.

— Menjen ki, csak tréfából csengettünk, mondá Bakacs.

— Az urak mindig szeretnek tréfálni, felelé a szobaleány.

— Mondom menjen ki, ne vicczeljen.

— De kérem, mindjárt három óra, nem parancsolnak valamit ebédre?

— Mondtam már, hogy ne vicczeljen;

nem eszünk itthon, mert ebédre vagyunk hívva, jegyzé meg Bakacs.

— Eljen Bakacs, kiálták a többiek.

— Így hát én ma nem eszem nagy kanállal? Kérdem.

— Alkalmasint kicsivel sem, felelé Bakacs.

— Eszel fiam *Sánta Huszár* és pedig nagy kanállal, vágta közbe Vay, tudjátok mi fiúk, levetkőzünk mind, ruháinkat zálogba csapjuk, a gálát haza noztatjuk, a Sánta Huszárt puczba tesszük, s ebédre küldjük.

— Felséges gondolat, legalább érettünk is eszik, kiáltá Bakacs.

Pár percz alatt a szobaleány eltűnt ruháinkkal, fél óra múlva a gála meg volt, és én 5 órakor a Chester square 58-ik számán kopogtam.

Mindön már körülbelül tudva volt ki nagy háza. s. hozzárendeltem memyren ma. ráadandunk, a tövöl háiván a Guderlen Wöjariot, arállásolsami kévess hem. minke a városba be. - miche. avomban or megvörrent vöha, a lengyel pap. ga a Vödm elass felvi izerecséttelovetora nagy regyemes rászores a táborban, kövél a temesötör felállitott templomná' ala. ti. vör nagy sátorban, körülvetetve 4000 ember élést. - Dec 1742-1849.

Eljegyzés a megegyezés mely esem kére. pen a lelkig háto' his „regyemen alet.“ mam dona cio Domine“; 4000 ember fajó vörönd szaktárák fel vörö sebis; megv eror ember remiten vörögeti fajóvokom köv. vöröge mivöve állvian a földön, kelmely tervire - vöröve - jöbarator - bajvörösa federi! Jö alet ok elböröndök a ha vörö akvöl s elböröndök az elökövöl. Jö alet ok mivöve egyvöte, mivövörö aron vöröndök, kelmely egyvöteöl is vöröve elökö vöröndök.

Mutató V. S. emigrációi naplójából.

(Egy tollrajzzal).

Azokra nézve, kik nem ismerik Londont, meg kell említenem, hogy a Chester square egyike azon utcáknak, hova sem omnibusz, sem számozott bérkocsi be nem hajthat, mert itt csak magán-fogatok járhatnak.

Binery-nél Calabrito herczeggel, M. R. Brown lovastestőr-főhadnaggyal, gróf S. Cruy tüzér-hadnaggyal, s más angol dandyvel ebédeltem, kik mind a magasb arisztokracziához számító egyének valának.

Ebéd alatt Cruy-nak megígértem, hogy rövid időn meglátogatom; ebéd után pedig Binery elmondá, hogy fényes lakásán egy lakosztályt berendezett számomra, s nagyon örülne, ha Londonban létem alatt velem megoszthatná szállását, egyszersmind tudtúl adá, hogy egy *equipage* is rendelkezésemre fog állani. Ezt az ingyen, de főúrius lakást másnap persze igénybe vettem.

Ez időben már az angoloknak a magyar menekültek irányában tanusított pártolási kedvök lehűlt, Pulszkyhoz nem igen gyűlt a pénz, a szükség pedig naponta nőtt. Ekkor kezdődtek Pulszky szomorú napjai, úgy mint: az éhezők napontai ostroma, Bárdi szemtelen látogatásai, utczaikra valok, stb.

Kmetty György tábornok elnöksége alatt gyűlést tartottunk, hol határozatba ment, hogy Lord Dudley Stuartot felkérjük, lenne szíves, a magyarok részére munkát szerezni, és pedig bármi néven nevezendő munkát, különben éhenhalunk.

A nemes Lord biztató válaszszaal eresztette el a küldöttséget, de egyszersmind megjegyezte, hogy Angliában igen nehéz oly egyéneknek munkát kapni, kik semmi mesterséghez nem értenek; említette továbbá, hogy Amerikában ez egészen másképp van s e szerint, ha a szegényebb magyarok Amerikába menni vágnának, a kormánytól szívesen eszközöl ingyen átszállítást, s kevés pénzt is a partraszálláskor.

Most a magyarok házról-házra, gyárról-gyárra jártak munkát keresni, s ígérkeztek, bármi áron dolgozni, de hiába, mert munka nem volt, s az éhséggel való küzdelem naponta nőtt.

Pulszkyt mind sűrűbben ostromolták pénzért. Az ostromlók közt jött a hirhedt Bárdi is. Tanárki fogadta.

— Kérek pénzt, mondá Bárdi.

— Nincs, felelé Tanárki.

— De nekem kell! Kiáltá Bárdi, neki gyürkőzve. Végre azon ígérettel, hogy Amerikába megy, kapott pár fontot.

E közben igen nagy levertséget és bosszúságot idézett elő az a tény, hogy a több százra menő éhezők lengyelek és németek *magyar menekült* név alatt koldúllással keresik kenyeröket. Ez annyira sértette a magyar büszkeséget, hogy — daczára az éh-halállal való küzdelmet a londoni lapokban testületileg felszólítottuk az angol népet, hogy azokat az egyéneket, kik magyar menekült név alatt koldúlnak, bátran vissza útasíthatják, mert *nincs magyar ember Angliában, a ki koldúllásra aljasúlna*. Egyszersmind felkértük Lord Dudley Stuartot, hogy lenne szíves a kormánynál a szegény magyarok Amerikába szállíttatását kieszközölni.

A nemes Lord e lépést meg is tette, s a kormány megszavazta a költségeket, az elszállítás végrehajtásával a lordot bizván meg. A kormány ez intézkedését Lord Dudley Stuart azal a hozzáadással tudatta, hogy a magyarok a menekültek közül jelöljenek ki egy egyént, kivel ő az intézkedéseket az elútasításra megegyezhesse.

A gyűlés, mely Kmetty tábornok elnöksége alatt tartatott, az összeírás, s a lorddal való együttes intézkedések végett engem bizott meg.

Az első transzport — melyen mintegy ötvenen indultak — Londonból távozott egy amerikai vitorlásra; a kormány minden személy teljes ellátására 10 fontot, a partra szállásnál pedig két fontot fizetett. Egy másik transzport Southamptonból indult ki, szintén amerikai vitorlásra. Ezzel ment Bárdi is. A menekültek figyelemzették, hogy ne menjen velük, mert a tengerbe dobják.

— Szeretném azt látni, felelé Bárdi.

Midőn a vitorláshoz

viendő kis gőzösre Bárdi felszállt, négy menekült körül fogta, s mielőtt magán segíteni tudott volna, kilökték a tengerbe.

— Kuttyák, azt hiszik, hogy Bárdi a tengerbe fül; Bárdi úszik, kiáltá ő, fejét a vízből felemelve.

Bárdi innen Hollandiába vitorlázott, ott a legelső korcsmában leitta magát s a hollandusokkal összeverekedett, kik őt derekasan megpüfölték. A korcsmárosné megsajnálta s hűségesen ápolta, Bárdi pedig mihelyt felüdült, hálából a korcsmárosné három gyermekével együtt Londonba szöktette. Ment Pulszkyhoz.

— Kérek pénzt, sok pénzt, mert most ám családos ember vagyok.

Képzeltetni Pulszky meglepetését, ki őt Amerikában hitte. Nemsokára megjött a hollandi korcsmáros is csa-

Veress Sándor

sajátkezűleg varott ruhában.

(Az ötvenes évek közepén Konstantinápolyban készült fénykép után.)

ládja után. Bárdi szobájába zárkózott s csak a kulcslyukon beszélgetett vele.

— A nagyobbik gyerek 5 font sterling, a második dettó, az asszony 10 font, ezt a kis gyereket pedig megtartom magamnak, mert rendkívül szeretem, mondá Bárdi.

Végre kiegyezett a hollandussal s aztán csakugyan elment Amerikába.

Midőn a második transzport is elvitorlázott, jelentém lord Dudley Stuartnak, hogy magam is Amerikába szándékozom menni, de gőzösön, kérem ezért részemre is azt a 12 font sterlinget kiutalványozni, melyet a kormány minden odaútazó magyarnak megszavazott.

A nemes lord azt felelé: Igen szívesen, csak adja becsületszavát uraságod, hogy többé nem fog Angliába jönni.

— Azt nem tehetem, viszonzám, mert én még Magyarhonba akarok visszatérni, oda pedig Anglián keresztül vezet a legrövidebb út.

— No, hisz ez kérem csakis formalitás, válaszolá ő. S becsületesem 12 font sterlingért nem akarván lekötni, ajánltam magamat.

Binerynél jól folytak napjaim; azaz, hogy borzasztó napokat, vagyis jobban mondva, éjjeket éltem át. Igaz, hogy nappal fényes ekvipázson jártam s dúsan terített asztalnál ebédeltem, de az éjszakák rettenetesek valának. Minden perczen remegtem a policziától, mert már a harmadik estve véletlenül rájöttem, hogy én tulajdonképen a londoni arisztokrácia játékarlangjában vagyok. Minden áron menekülni akartam, s miután átláttam, hogy Angliában nincs kilátásom megélhetni, elhatároztam, Amerikában próbálni szerencsét.

De hogy jütök oda? Bineryhez fordultam. Elmentünk a Citybe Binery bankárjához, Mr. Spigelman-hoz; ott egy atyám által fizetendő 1400 forintról szóló váltót írtam alá, erre Binery előlegezett 14 font sterlinget azon ígérettel, hogy ha majd megérkezik a pénz, a 14 fontot belőle levonja, s a többit utánam küldi Amerikába. Aztán Liverpoolba menve, s ott egy „Sara Sand“ nevű kis csavargózásra szállva, elindultam új hazát keresni Észak-Amerikába.

(Folytatása következik.)

Adatok Fiáth Pompejus elestéhez.

Levél Hegyesi Mártonhoz.*)

Ma vettem a „Biharmegyei Képes Naptár“-t, melynek 92-ik oldalán azt fejtegetik, hogy ki volt az első honvédtiszt, a ki elesett a szabadságharcz alatt. Én ügyvéd úr kétségbe nem vonható nézetét vallom, mert tudtommal már augusztus 19-ike előtt, midőn szeretett kedves emlékü főhadnagynom elesett, már több csaták is vívottak és azok megkivánták áldozatjaikat a tiszték közül is.

Felette érdekelné látnom a „Vasárnapi Ujság“ 1886. évf. 29. számát, melyre hivatkozni tetszik, így látnám, illetőleg olvasnám a Fiáth főhadnagyra vonatkozó közleményt és arczképet; ez engem nagyon érdekel, mert egyike vagyok azon Lenkey-huszároknak, a hol Fiáth is szolgált.

Az arczképre nézve közlöm Fiáth személyleírását, úgy a mint az 40 év után előttem áll, illetőleg emlékezetemben él. Termete közép, karsú, sovány ember volt, erősen kifejtett izmokkal s arról volt nevezetes, hogy a testgyakorlatok miatt jobb karja oly feltűnő vastag volt, hogy holdmánya ezen újját bővebbre kellett szabni. Haja szénfekete, szintén ilyen éles sasszeme s keskeny szép szabályos szája felett vékony rövid bajusza, élénk fürgemozgású, az ezred legjobb vívójának ismerték, könnyen lobbanó természetű, de szelíd, jószívű a lágyásig Ezt onnan következtetem, hogy mikor valakit botoztak közülünk, ha ő volt kiküldve az ekzekúció végrehajtására mint inspekziós tiszt, a deliquens 25 helyett alig kapott többet 3 vagy 4 botnál, ilyenkor átkozottan szidta a németet, hogy így megkínóztatta a magyart és mi őt megéljenzettük.

1848 augusztus 19-ike hajnalán a déli oldalon Szt. Tamás sánczai előtt foglaltunk állást, tíz darab 12 fontos ágyú és 2 bomba mellett, mint fedezetre kirendeltek. Lenkey a 2-ik és 4-ik szakasszal a Temerin főlől a sánczokba rohanó ellenség visszaűzését kísérlette meg fényes sikerrel, elvevén tőlük 158 darab málhát. Fiáth velünk maradt az ágyúk fedezetére. a 8-ik szakasz vezetője hajdúszoboszlói Harsányi Bálint és én a 6-ik

szakasz vezetője valék, mi szakaszvezetők a két szakasz közepén álltunk. Fiáth előttünk 20 vagy 30 lépésnyire arczczal felénk fordúlva állott, a szokottnál sápadtabb arczczal, bizalmas lábon állván vele, mosolyogva kérdeztem: „főhadnagy úr ön talán fél“, „nem tagadhatom, félek, nagyon félek! Soha sem éreztem ilyet, reszketek! Adjatok egy tükröt, hadd nézzem meg magamat!“ Egy közember tarsolyából átnyújtotta neki a tükröt. A sánczokból már hevesen szórta reánk az ellenség ágyúgolyóit, tűzereinket kímélni látszottak, csak reánk tüzeltek vesztettül, jól irányozva, Fiáth a mint magát a tükkörbe nézte, felkaczagott, mondván: „nem hiába neveztetek engem zöld embernek, de — —“ többet nem mondhatott, egy 6 fontos vas-golyó derékba kapta, ledobta messze lováról, az ágyéka szét volt roncsolva, fejét felemelve csak ennyit mondott: „Tiba káplár, írja meg Szigetre szeretőmnek, hogy elestem, az ő nevével halok meg!“ De borzasztó sebe daczára még 4 napig élt. Ez történt reggel 5—6 óra között, az 5-ik napon temették el s ugyanazon délelőtt elesett bajtársaink hajduhadházi Bartha Mihály és bihartamásdai Pojánki Ferencz mellé a verbászi sírkertbe.

A Fiáth lova ott száguldott előttünk gazdátlanul; de alig telt el 3 percz, lovam első jobb lába ellövetett, én ültem rá és használtam mindaddig, míg Fiáth atyja, ki fia sírja látogatására jött, el nem vitte.

A történelemre nézve minden egyes esemény élmenye az akkori időről beccsel bir, ezt hangoztatják többen; ez év május havában határoztam, hogy megírom híven és igazán a Lenkey-huszárok történetét, mert én azt több helyen olvastam, de biz azok némelyike nagyon eltérő vagy igen hiányos.

Írtam hát a „Szilágy-Somlyó“ vidéki közlöny szerkesztőjének, hogy adjon helyet tárczájában annak közlésére, helyet adott s addig megjelent a 15-ik folytatás is; ha netalán érdeklődne Tekintetességed annak olvasása iránt, szívesen megküldöm azzal az alázatos kéréssel, hogy azt visszakapjam, mert fiamnak akarom emlékül hagyni.

Kelt Széplakon (Biharmegye), 1888 okt. 26-án.

Bódog László,

1848—49. Lenkey-huszárfőhadnagy.*)

*) Tárgyhalmaz miatt késett.

Szerk.

*) A „Vasárnapi Ujság“ azt írta volt 1886. évf. 29. számában, hogy Fiáth volt az első elesett honvéd; ez állítást czáfoltam én egy hosszabb czikkben az 1889-ik évi „Biharmegyei Képes Naptár“-ban s erre a czikkre reflektál ez a levél, melynek legmélőbb helye e lapokban van.
Hegyesi.

Matskási Antal, Petőfi Sándor és a háromszéki önv. harc

(Vége.)

Egy óra múlva azonban egy bocskoros székely lépett be a gyűlésterembe; rajta hosszú zeke, a fejét nagy fekete bárányszőr kucsma fedte; a nyakába tarisznya akasztva; nagy bottal a kezében.

A gyűlésezők nézik, fürkészik a székelyt, s aztán egyszerre hahotára fakadnak valamennyien.

A bocskoros székely Matskásy Anti volt.

— Megmutatom én, hogy hírt hozok a magyar kormányról s más eseményekről — szól Matskásy, s miután utasítást vett a főbb tisztektől, elbucszott s útnak indult Marosvásárhely felé. Marosvásárhelyt — a hol akkor ellenséges csapatok, lándzsás felkelők tartózkodtak, megtudta Matskásy, hogy Bem tábornok a kormány rendeletére az erdélyi hadsereg parancsnokságát a Szilágyságban átvette s már közeledik Kolozsvár felé Urbánt megátadni.

Nem kellett Matskásinak több. Átsietett a mezőségen keresztül Kolozsvárra, ahová éppen akkor érkezett meg, a midőn az odavaló közönség karácsonkor örömrában úszott a hős Bem tábornok győzelmes megjelenése folytán.

Matskásy aztán megjelent Bem előtt, s tudatta kilétét (akkor már tiszt volt) s útjának célját; s kérte a tábornok intézkedését.

Bem, az ő éles eszével gyorsan intézkedett; levelet írt, Gál Sándornak, melyben őt ezredessé nevezte ki s megbizta, hogy székelyföldön legjobb belátása szerint intézkedjék, sorozzon s a védelmi harcot a legnagyobb erélyvel folytassa.

Matskásy aztán azon az úton, amelyen jött, visszaütött Háromszékre, magával vive, úgylehet a bocskorába rejtve, — Bem tábornok rendeletét. A bajtársak határtalan örömmel fogadták őt s úgy megéljenezték, mint hajdan a franciaiak I. Napoleont, a midőn az Elba szigetéről megszabadulva, Franciaországban megjelent. Ilyen ember volt Matskásy Anti, végzé be szavait a tekintélyes öreg hivatalnok, volt honvéd.

— E szerint, ha a háromszéki eseményeket oly hűn írta meg Matskásy, biztosak lehetünk a felől, hogy mind való igazok a segesvári csatáról írt állításai is — jegyzém meg.

— E tekintetben kételkedni a legnagyobb hazafi ellenes bűn lenne — válaszolt a hivatalnok. A ki egy darab papíron egy eseményt igaz hűséggel ír le, ugyanazon a papíron miért írta a másikkal tévesen?

* * *

Én aztán fürkészni vágyó természetemnél fogva már az ügy fontosságáért is — még többet akartam tudni Matskásyról; de meg akartam főképpen tudni, ha vajjon nincsenek még azon korból származó Petőfiről szóló fontos jegyzetei. Azon kútforráshoz fordultam tehát, a honnan az írónal írt közlemény a kolozsvári „1848—49. T. L.“-ba került. Felkértem egy helyi ismerős barátomat 1892. okt. hónapban, a ki szintén jártas ez ügyekben, hogy írjon százfenesi nagy birtokos Szabó József úrnak. Szabó József úr válaszolni volt szives ugyanazon hó 29-én, a mint következik:

(Csak a kérdéses tárgyra vonatkozó részt közlöm e becses levélből).

„Matskásy Antal honvéd százados, a Matskásy Pál főispán fia volt, a ki 1848—49-ben Háromszéken működött s tevékeny részt vett az akkori mozgalmakban. Meghalt 1883. aug. 25-én, összes iratai hozzám kerülvén, a *Petőfi eseményre* vonatkozó csupán azon, *sajátkezű plýbátszal* írott kézirat volt, melyről ő nekem életében többször mondotta, hogy be kellene fejeznie, de betegsége, miután 1870-ben egy vasúti baleset miatt meggyomorodott volt, gátolta őt

ebben; többször említette, hogy a *Petőfi eleste helyét hibás nyomon keresik, s azt a közleményt be kellene, hogy fejezze*. Szászfenes, 1892. okt. 29. Szabó József.”

Közlő itt azután nagyon érdekesen egészíti ki a Matskásy által írónal odavetett jegyzetek hézagait, megmagyarázza egyes kitételeit stb.

Komárom vára feladásának történelmi részletei összegyűjtése ügyében.

Nyílt levél komáromi kapituláns 48—49-es bajtársakhoz.

(A „Történelmi Lapok“ kiváló munkatársa az alábbi felhívást intézi lapunk útján).

Az idő feltartóztatlanul halad előre, életkorunknál fogva mi is 48-as élő honvédek immár ott állunk, hogy egy decennium lefolyása után, 48-as élő honvédet láthatni a ritkaságok közé fog tartozni, már csak azért is, mert az országos honvédségélyző-alapból nyert koldusalamizsna a megélhetésre sem elegendő, abból ugyan a szegény agg honvédnek életfenntartó erőt meríteni nem lehet.

Nincsen tehát kedves bajtársaim vesztegetni való időnk, lássunk hozzá életünk alkonyán és a hazafias munkához, mely abból áll, hogy a dicső hazafias korszak történelmének megírásához mi kik abban tényleg részt vettünk, hiteles adatokkal szolgáljunk.

Komárom várának feladásával, szabadságharcunk befejezést nyert, a vár feladásának feltételei, országos érdeket képviseltek, a dicső hazafiak sorsa attól függött, mit a vár feladása után azonnal megindult vérfürdő elég szomorúan igazolt.

Bár ugyan a vár feladásának történelme eddigelő már több-kevesebb hűséggel megíratott, azonban a történelem írójának, hogy a feladásáról részrehajlatlan, teljesen kimerítő, örökbecsű művet alkothasson, ismernie kell mindazon részleteket, a melyek eddigelő kellőleg megvilágítva nincsenek, de a melyek a feladás körül nagy befolyást gyakoroltak, tudomással kell birni mindazon egyes dolgokról, a melyek a nagy nyilvánosság kizárásával a falak között történtek, tudnia és ismernie kell mindamaz okokat, érdeket és befolyásokat, a melyek oda vezettek, hogy a lelkes hazafi, gróf Eszterházy Pál, Báthory Schulez Bódog és Kösztolányi törzstisztjeink által a várnak sürgős feladása ellen megindított mozgalom folytán szűk körben tartott értekezleten, a végső esetben, a vár feladásának első és elengedhetlen feltételül megállapított „Országos általános amnesztia“ az *utolsó hadi tanácsban* a hol én Lendvai Márton százados bajtársammal a 203. honvédzászlóaljat képviseltük, mégis mind ennek daczára elejtetett, és a vár feladása a már ismert ieltételek mellett elhatározottat.

Eddigelő a még életben volt egyik-másik főszereplőkre tekintettel e fontos történelmi ügyben lépéseket tenni óhajtottam és ép e miatt a még 1884., avagy 85. évben a „*Függetlenség*“ című napilapban „*Utolsó haditanács*“ cím alatt megjelent tárcaczikkemben csak is annak mikéinti lefolyásáról, röviden, tárgyilagosan emlékeztem meg, most azonban már itt a végső idő, hogy ezta fontos történelmi ügyet teljes nyíltsággal, felderítve annak minden egyes főbb részleteit egész hűséggel a történelem részére átadhassuk, ne hogy azok velünk együtt a sírba szálljanak.

Mint hogy pedig azon tiszt bajtársaimnak nevei, kik ez érdeklött fontos ügyben velem együtt kisebb-nagyobb mérvben befolytak és a fontos részletekről is tudomással birnak, 45 év lefolyása alatt emlékből elmo-

sódtak, ezúttal kérem fel bajtársias tisztelettel őket, hogy neveiket levél útján közölni szíveskedjenek, hogy azután alkalmat és módot szerezhessünk összejöveteleinkre, a midőn is a vár feladásának minden egyes részleteiből, hiteles adatok alapján, egy hű egész művet alkothassunk, azt írásba foglalva, nevünk aláírásával megerősítve a történelemnek átadhassuk.

Nyíregyháza, 1894 október 18.

Bajtársias üdvözléssel

Krúdy Gyula,

a szabolicsmegyei honvédegylet elnöke.

Emlékezzünk a halottakról.

(A kolozsvári köztemetőben nyugvó szabadságharcosok.)

Halottak napján kötelesség megemlékezni a szabadságharcz elhunyt vértanúiról és hőseiről. A kolozsvári köztemetőben a csatában elesett, kötéllel kivégzett, a szabadságharczban részt vett számos jelesünk porai nyugszanak. Ott nyugszik Asbóth tábornok neje, Bethlen Gergely, Ugyancsak itt nyugszik két kötél által kivégzett magyar szabadsághős is. A nyugalmat megsztja velük *Kapet* muszka generalis, ki Kolozsvárt hunyt el. Azokról a pihenő szabadságharczosokról, kiknek porai a kolozsvári temetőben nyugszanak s kiknek siremlékük van, egy lajstromot állított össze a kolozsvári temető fáradhatatlan öreg kutatója: Knapieszky Kázmér, a magyar szabadságharcz vitéze, a ki a lengyel legióval jött be védelmezni a testvér nemzet szabadságát.

Sajnálkozással adta elő az öreg kutató, hogy nem lehetséges teljes lajstromot össze állítani a temetőben nyugvó szabadságharczosokról, mert nagyon soknak hozzátartozója nem merte kiírni az ötvenes és hatvanas években, hogy elhunyt szeretettje a szabadságharczban részt vett.

Mindamellet becses ez az összeállítás is, és alább közöljük a lajstromban levő sarkó feliratokból a neveket s az elhalálozási időt valamint a jelentősebb dolgokat.

Ohajtjuk, hogy más városban is kövessék a példát, a temető sarkóveiről jegyezzék le a szabadság harczosok emlékezetét ideig-óráig fenntartó feliratokat, azokat a kolozsvári orsz. ereklye muzeumnak a késő századokra leendő megőrzés végett küldjék be.

A kövekről leirt feliratokból kijegyzett nevek ezek:

1. Cibulzski Pál született 1807, meghalt 1862, 1848—49 lengyel legionista. 2. Széki Sz. Léliki Kovács Dénes szül. 1810, megh. 1872, 137. hová zászlóalj főorvosa. 3. Hirschfeld Sándor megh. 1849, XI. zászlóalj közh. Piski csatába. 4. Magyarosy Ferencz szül. 1828, megh. 1884, honvéd hadnagy 5. Vass Pál megh. 1849, 11. honvéd zászlóalj százados. 6. Dobray Sándor szül. 1834, megh. 1876, mexicói önkéntes. 7. Biró László szül. 1820, megh. 1871, honvéd tüzemester (színházi gépmester) 8. Szatmári Károly szül. 1831, megh. 1886, honvéd százados. 9. Rensch Ágoston szül. 1801, megh. 1884, Abrudbányáról képviselő 1848—49. 10. Keller János megh. 1850, mint status fogoly halt el 40 éves korában. 11. Peraczy Mihály szül. 1809, megh. 1864, honvéd ezredes 12. Gyertyánosi Koncz György 1803, meghalt 1851, honvéd százados. 13. Harai Viktor né születet Török Julianna meghalt 1853, 1849-ben menekült, férje számkivetését osztva meghalt Nagy-Bányán. 14. Harai Viktor szül. 1818, megh. 1882, honvéd százados. 15. Bányai Vitalis szül. 1815, megh. 1888, honvéd tüzér főhadnagy. 16. Buday Károly megh. 1873, honvéd tisztt ékszerész. 17. Hirschfeld Sturm Titus megh. 1866, honvéd százados. 18. Miskolczi Kiss József, honvéd. 19. Ilosvai születésű Némethi András szül. 1797, megh. 1874. 1748—49-iki honvéd tüzértiszt. 20. Szabó Imre megh. 1854, 1818—49 honvéd tüzér tiszt. ref. segédtanár, megh. 26 éves korában (czimerében ágyu), Kolozsvárt haltak meg 21. T. Barcsai Zsuzsanna, T. Csernátóni W. Jánosné és leánya Csernátóni Eleonora megh. 1849, N.-enyedi menekültek. Kolozsvárt haltak meg. 22. Szabó Gusztáv megh. 1880, h tüzér főhadnagy. 23. Nánási György megh. 1861, h. tizedes 24. Bruszt

Elek szül. 1818, megh. 1950, honvéd meghalt Macedoniában Brusában, (sarkóvein részletesebb szép megemlékezés van. 25. Bong Miksa megh. 1884, honvéd tiszt. 26. Kucsabinszki Domokos szül. 1829, megh. 1883, Lengyel legionista 1848—49 (Mint végzett ember jött be a lengyel legióval s a szabadságharcz leveretése után itt maradt. Vonatvezető volt az államvasutnál.) 27. Borosnyai László szül. 1810 megh. 1878, honvédszázados, kerületi hadbiztos. 28. Szentpéteri István szül. 1807, megh. 1849, elhullott a csatában. 29. Mádéfalvy Tamási András szül. 1784, megh. 1848, vértanu, kötél által kivégzték. (siremlékét a csikszéki h. egylet emelte. 30. Sándor László vértanu, kötél által kivégzték. 31. Asbóth Flóra, Asbóth Lajos tábornok neje megh. 1876. 32. Tompa János városi főmérnök szül. 1814, megh. 1885, honvéd tüzér százados. 33. Köpe Sándor szül. 1830 megh. 1880, honvéd százados. 34. Gr. Bethlen Gergely. 35. Bartok József megh. 1849, tüzemester, 8 csatában vett részt. 36. Ujfalvi sándor szül. 1792, megh. 1866, 1848—49 kormánybiztos. 37. Asztalos Pál megh. 1849, képviselő kormány biztos. 38. Muszka Generalis Kapet megh. 1849. 39. Tapliczai Botár Jozsef lovas őrnagy francia becsület legió és vaskoronarend vitéze.

(E névsor nem teljes. A jövő évben ki fogjuk a gyűjtött adatokkal egészíteni.)

HALÁLOZÁSOK.

Honvédegyleteket, munkatársainkat és lapunk barátait kérjük szíveskedjenek a halálozásokról egy-egy rövid tudósítást írni s a gyászjelentést az ereklye-muzeum számára esetéről-esetre beküldeni.

Csaplár Mihály, az Esterházy Miklós gróf csákvári uradalmának főszámvevője, Csákváron agyonlőtte magát. A 70 éves férfi, a ki mint 48-as honvédfőhadnagy végig küzdötte szabadságharcunkat, évek óta gyógyíthatlan betegségben szenvedett. Ez vitte rá szomorú elhatározására is,

Drapos Imrénének haláláról veszünk hirt. Drapos Haller-huszár volt s rettenhetetlen bátorságával szerezte meg a századosi rangot. A temesvári csatában sulyos sebet kapott s mikor a baját kiheverte, elfogták és besorozták nyolcz esztendőre császári bakának. Később kerületi hadnagy lett a Jászságban. Mostanában halt meg Jász-Dósán.

Kovács Mátyás. Kézdivásárhelyről írják, hogy ott szeptember 1-én hunyt el idősb Kovács Mátyás derék iparos mester. 48-as honvéd tizedes. A boldogult, vitéz honvéd volt a szabadságharczban, és Gábor Aron ágyúöntő műhelyének buzgó munkásai közé tartozott akkor. Temetését nagy részvét mellett rendezték e hó 3-án az öt sirató hozzátartozói.

Id. Ludvig János Alsófehérmegye nyugalmazott főszámvevője f. október 10-én bevégezte eseményekben és szenvedésekben gazdag életét. A kezdődő szabadságharcz Selmecezen érte, hol Beniczki Lajos kormánybiztos tanácsára szaktanulmányai útmutatása szerint a tüzérséghez lépett be, hol csakhamar főhadnagyi rangra emelkedett. Résztvett a Klapka György hadmiveleteiben s a komáromi várban tette le a fegyvert. A forradalom leveretése után a marosújvári sóbányahivatalnál volt egy ideig bányatiszt, majd a közigazgatási pályára lépven, 1872-ig Nagy-Enyed város főjegyzője volt, a mikor megyei levéltárnokká neveztetett ki, majd 1867-ben a marosújvári járás szolgabirójának választatott, 1870-en kezdve nyugdíjba lépéséig, mint vármegyei főszámvevő működött. A természetből gyenge testszerzetet örökölvén, sokat betegeskedett. 75 éves korában dőlt örök nyugalomra. Neje és kiterjedt rokonság gyászolja.

Pacséri-Csillaghy József Az árvamegyei honvédegyleti elnök halálozásáról vettük az alábbi hirt. Tisztelettel értesítem, hogy Id. Csillaghy József megyénk sok esztendei alispánja, 1848—49 évi *Württemberg huszár ezredbeli alhadnagy* és az árvamegyei honvédségélyző

egyletnek elnöke f. év október 7-én szívészélhűdés folytán meghalt. Tetemei 9-én Isztelnén, a családi sírboltban helyeztettek örök nyugalomra. Béke legyen, és áldás poraival. Kelt Alsó-Kubinban 1894. október hó 9 én. id. Bulla György, ny. kjbíró, és 1848—49. honvéd hadnagy. Életrajzáról még ezt olvastuk: Pacséri-Csillaghy József Árva-megye alispánja, 65 éves korában halt meg. Az elhunyt közel 40 éven át szolgált a közügyet. A szabadságharcban Perczel Mór alatt több csatában vett részt mint huszárhadnagy. Az 1882—75. országgyűlésen az alsókubini kerületet képviselte és a Deák-párt híve volt. Ezután Árva-megye alispánjának választották és némi megszokítás után haláláig a megyének szentelte munkás, önzetlen életét.

Székely József. Szomorú megilletődéssel vet-tük a gyászlapot, mely egyik kiváló munkatársunk, a szívben, lélekben egyenes, puritán jellemű hazafi, Székely József tüzér főhadnagy, üteg parancsnok haláláról értesített. Székely abból a gárdából való, e mely az önvédelmi harc előtt, alatt és azóta mindig egész utolsó lehellegig egyforma lelkesedéssel, nem változó elvekkel, nem lankadó buzgalommal küzd és szolgálja a haza felvirágzását. Szabadságharczbeli működése tele van érdekes epizódokkal. Együtt volt az elsők között Petőfivel, Vasvárival a márcziusi napokban, a mely után eleven temperamentuma, lelkesedése hazaszeretete, értelme nehezebb feladatok megoldását juttatta osztályrészül. A világi fegyver letétel éjszakáján az elcsüggedt magyar tábor hangulatát naplójában olyan mesteri vonásokkal írta meg, a milyent mástól még nem olvastunk. Ennek egy részletét közölni fogjuk lapunk közelebbi számában. A fegyver letétel után Haynau Aradvára piaczanak közepén leköpte az osztrák előtt meg nem hajló ifjú tüzér tisztet. Kétszer sorozták be az osztrák ármádiába, míg végre egy kicserélt „certificát“-tal szépen megmenekült. Sok szép közleményt hoztak tőle a lapok a nagy idők emlékeiből. A „Történelmi Lapok“ m. é. márcz. 15. száma „Emlékezet“ czímen közöl tőle a márcz mozgalmas napokat ismerető cikket, ugyane szám arczképét s főbb vonásaiban életrajzát is bemutatja. A derék hazafi, az ereklje múzeumnak is számos nagybecsű könyvet, hirlapot és okmányt ajándékozott, a mivel annak gyűjteményét értékesebbé tette. Neve csak nem régiben is ott volt az adományozók között. Egyik éltetője volt a szolnok-dobokamegyei honvédegyletnek. Mint igazoló biz. elnök 146 honvédet igazoltatott. kik közül 102 nyert a segélyző-egylettől szerény ellátást. Nyugodjék békével. Gyászjelentése így szól:

Alólírottak fájdalomtól megtört kebellet tudatjuk, hogy a szerető férj gondos édes apa, nagyapa és rokon Székely József mérnök, 1848—49-iki honvéd tüzér főhadnagy, ütepparancsnok, Szolnok-Dobokavármegye bizottsági tagja stb. fáradataatlan munkás életének 71-ik, második boldog házasságának 4-ik évében, folyó évi október 23-án, estéli 11 órakor, hosszas szenvedés és a halotti szentségek felvétele után megszűnt élni. A szerető szív többé nem dobog, itt hagyá szeretettét, kiktől teljes életében egész odaadással gondoskodott. A megboldogult földi része folyó hó 25-én délután 3 órakor fog serhá-utezai házából, a róm. kath. szertartás szerint a décsi Nagytemetőbe örök nyugalomra elhelyeztetni s lelki üdvéért az engesztelő szent-mise áldozat folyó hó 26-án délelőtt 11 órakor megtartatni, melyre a rokonok, jóbarátok és ismerősök szomorúan meghívatnak. Nyugalma legyen csendes és emléke áldott! Deés, 1894. október hó 24-én. Elckes Matild, mint bánatos neje és fia: Katona László. Székely Károly és fia; Székely József, m. k. erdőgondnok, neje és gyermekei; Székely Kornélia, férje és gyermeke; Székely Árpád, neje és gyermekei; Székely Gyula, neje és gyermekei; Székely Zoltán, mint az elhunyt gyermekei.

Vidéky Adolf 1848—49-iki honvéd főhadnagy a losonczyi és hatvani gőzmalmok sok évi hű és buzgó tisztviselője e hó 19-én hirtelen elhunyt. Vidéky Adolf született Pesten 1829. szeptember 12-én. Tanulmányait

Pesten a piaristáknál, később a szabadságharcig a váczyi papnöveldeben végezte. Egyike volt a legelsőeknek, a kik a honvédseregbe léptek s jelen volt a Sukors-Pákozdi-Velencei csatától kezdve minden ütközetnél, a melyben Görgey Arthur hadteste részt vett. Budavár megszállása alkalmával a röppentyű üteg egy részét vezette, s a kastély és vízmű felgyújtásával volt megbízva. Görgey hadtestével Bécs-felé és onnét Aradig ment vissza. Világosnál ő is letette a fegyvert s mint közkatona Olaszországba küldetett, a honnan 1850-ben jött vissza. Most új életet kezdett. Előbb vasgyárban dolgozott, később bécsi bankoknál 1857-ben visszajött Pestre mint a kereskedelmi bank főtitkára. 1863-ban Londonba ment s onnét 1885-ben tért vissza hozzája. Itt több ipar és kereskedelmi intézetnél talált állást. legutóbb a Losonczyi és Hatvani Gőzmalmok igazgatója volt. 1855-ben nősült. Gyermekei nincsenek, neje még él. Kilencz testvérén kívül még János, jelenleg fővárosi iparrajziskolai igazgató vett tevékeny részt a szabadságharczban. Az adatokat beküldte Vidéky László ny. m. k. műsz. tanácsos.

KÜLÖNFÉLÉK.

Lelkes gyűjtő a Kossuth szoborra. Kapácsy Dezső egri poéta egyike az ország leglelkesebb gyűjtőinek, a ki jótékony és hazafias czélokra eddig tizenkét ezer forintnál is nagyobb összeget gyűjtött. Hires gyűjtője volt az E. M. K. E.-nek s ezért őt az E. M. K. E. igazgatósága és közgyűlése többször részesítette megérdemelt kitüntetésekben. Ezuttal azonban, mint lapunknak Egerből írják, eddigi gyűjtéseire a koronát tette fel. A Kossuth szobrára gyűjtött össze 410 forintot, még pedig házról-házra járva, lassan gyűlő fillérekéből. Igaza van egri tudósítónknak, hogy ha az országban csak minden tizedik ember is ilyen lelkiismeretesen fogná fel a kötelességét eme szent cél érdekében, hát azóta óriási összeg állna már régen a szobor-bizottság rendelkezésére. Mi szívünk egész mélyéből óhajtjuk, hogy a nemes példa minél szélesebb körben találjon hű követőkre.

A máramarosmegyei honvédegyelet október 6-án a gyászistentisztelet végeztével választmányi ülést tartott, tárgyalás alá vévén a budapesti honvédegyesület körlevélét a honvédségélyző bizottságnak a honvédséget mélyen sértő eljárása iránt. A máramarosi honvédegyesület, a májusi fölterjesztés alapján ujólag meg fogja kérni a honvédegyelet országos központi bizottságát, hogy azt a visszás, sőt botrányos eljárást igyekezék mielőbb megszüntetni, miszerint a honvédegyesület által kiállított teljes honvédigazolványokat a segélyző bizottság a közigazgatási s rendőrségi közegek által felülhíratatja. Ezen, a honvédséget mélyen sértő, indokolhatlan eljárás megszüntetése érdekében a honvédegyesület a miniszterelnökhöz is fölterjesztést intéz, eoyszersmind az országos honvédgyűlés mielőbb leendő egybehívását fogja sürgetni.

Kossuth-ünnepély Szigetváron. Fornszek Sándor, a szigetvári kerület országgyűlési képviselője, Szigetvár városát Kossuth Lajos életnagyságú arczképével ajándékozta meg. Az ünnepélyes leleplezés e hó hetedikén történt. Az egész város zászlódszt öltött s a vidékről zászlók alatt sereglettek össze a polgárok. Dél-előtt tíz órakor a lelkes közönség megtöltötte a Zrinyi-teret. Előzőleg ünnepélyes közgyűlés volt a városháza nagytermében, majd levonult a képviselő testület a térre, s hol a Zrinyi emlékszóbor mellett volt felállítva a kép a előtte az emelvény. Horváth Ádám országgyűlési kép-

viselő mondotta el az ünnepi beszédet. Szavait mély megindulással hallgatták s a beszéd végén ellenállhatlan erővel tört ki a lelkesedés, midőn szónok Kossuth elveinek követését kötötte a jelenlevők szívére. A sikerült ünnepély után társasbéd volt a melyben Barla-Szabó Kálmán dobszai ev. ref. lelkész gyönyörű beszédben köszöntötte föl Fornszek Sándort, a kit nagy sajnálatra betegsége gátolt a megjelenésben. Szigetvár és vidéke é napon is fényes példáját adta annak, hogy nemcsak a mult hagyományaiért tud lelkesedni, hanem kész küzdeni hazánk jövő boldogságáért, tehát függetlenségéért.

A Maderspach-család halottja. Közlebről temették el az Erzsébet-kórházból Maderspach Rózát, Maderspach Ferencz 1948—49-es honvédezzredes leányát. A szabadságharc után kevés család szenvedett annyi martiriumot, mint a Maderspach-család. E család szenvedéseit írta le Viktor Hugó, „Napoleon le petit“ című híres művében oly meghatóan, hogy ennek olvastára a londoni serfőző legények Haynaut megseprőzték. A szombaton eltemetett Maderspach Róza, annak a Maderspach Ferencznek a gyermeke, a kinek neve a függetlenségi harc történetében: „Fehér-templom hős védője“ czimen ismeretes. Maderspach Ferencz a szabadságharc kitörése előtt császári őnag volt s Fehértemplom vitéz védelme oly dühbe hozta Haynaut, hogy a mikor Maderspach a a pancsovai csatában elesett, Haynau elrendelte, hogy kiássák sírjából s akaszszák fel csontjait. Ennek hallatára Maderspach Ferencz özvegye megtévelyodott. E megtévelyodottnak a leánya volt a szombaton eltemetett Maderspach Róza. — Oda temették a budai temetőbe nagynénje, Maderspach Károlyné mellé, a kit az osztrák tisztek a szászabányai nyílt piacon megvesszőztettek.

Kossuth-emlék Nagybányán. „Kossuth-emlék“ czimen Nagybánya sz. k. város hatósága ezüsttel nyomott fekete borítékú füzetben kiadta azokat a jkvi határozatokat, a miket a gyász alkalmából e hazafias város nemes képviselő testülete rendkívüli gyűléseken hozott. E füzet elejét Kossuthnak egy szép képe ékíti. Az első oldalon Kossuthnak a város hajdani cselekedetére nézve a következő érdekes sorai foglaltnak:

„Nagybánya a rokonszenvének kitüntetésével még 1848-ban a korszakot alkotó utolsó rendi országgyűlés végnapjaiban tisztelt meg, a népszabadság diadala és a törvényes állami függetlenség kivívása felett érzett közörmény idején! Nagybánya városa engem megtisztelő határozatát a Karok és Rendek kerületi elnökségének küldötte be, s midőn az 1848 április 14-iki kerületi ülésben az elnökség erről jelentést tett, ez alkalmul szolgált arra, hogy a követek közül többen kifejezést adjanak küldőik nevében a rokonszenv és bizalom érzelmeinek, melyekre a hazafiai kötelesség teljesítésében kifejtett becsületes igyekezetem azon időben nemzetiségi és felekezeti különbség nélkül méltatva lón.“

Ezt Kossuth 1889-ben írta. S e város kegyelettel őrzi emlékét is annak, kit ő választott legelőször diszpolgárának. A füzetben a Turman Olivér kir. tanácsos polgármester, Gellért Andre főjegyzőn kívül a Történelmi Lapok előkelő munkatársa Törökfalvi Pap Zsigmond városi képviselőnek van egy szép emlékbeszéde. A füzetet Gellért Andre főjegyző a temetésről szóló jelentése zárja be.

Emlékezés Kossuth Lajosra. Ilyen czimen egy szépen megírt s a „Kolozsvári közművelődés“ nyomda által kiállított füzet érkezett szerkesztőségünkbe. Szerzője Török István, a kolozsvári ev. ref. gimnázium igazgató tanára. Az „Emlékezés“-t a fiatalság számára írta a szerző. Pár negyed óra alatt áttekinthetjük s mégis

olyan kerek, egész és szép képet kapunk benne a Kossuth életéről és működéséről, a mi nem csak helyesen tájékoztatja a fiatalságot, hanem egyuttal lelkesíti is. A kis mű kellemes modorban van írva: iskolákban, hazafias ünnepélyeken tartandó felolvasásokra kiválóan alkalmas. A mű, a Kossuth emlékezetét ezzel a mondattal rekeszti be:

„Egy szent örökség száll a most élő ifjúságra, édes apáik szent öröksége, hogy oly tiszta fényben, oly melegséggel adják át Kossuth Lajos emlékét az utókornak, a mily kegyelettel fogadták édes apáik a száműzetésben megöszült hallhatatlan Kossuth Lajosnak porait. Nevéhez, emlékéhez csak egy fohászt fűzhetünk: Isten áld meg a magyart!“

Az 1848—49-iki magyar szabadságharc története című illusztrált nagy vállalatból most jelent meg a 22-ik füzet a melyben Gracza György a szerző az alvidéki szerb harcokat beszéli el. Igen érdekes adatokat közöl Szent-Tamás első sikertelen ostromához is. A füzet képei ezuttal is művészi kivitelűek.

KÉRDÉSEK ÉS FELELETEK.

Kérdés.

13. *Kérdés a nagybányai honvéd-egyletről.* A „Történelmi Lapok“ f. évi 19-ik számában Tenki Sándor életirata leírásával engem is megemlíteni sziveskedtek. E felemlítéssel kapcsolatban tartozom azzal a felvilágosítással, hogy 1861-ben a nagybányai honvédegyeletnek én mint alelnöke sokat irtam és tettem. Ez időben Kovács Lenczi őrnagy volt elnök, ő mint orsz. képviselő Pesten volt, azt is tudom, hogy a honleányok a szegény honvédek segélyezésére adakoztak Gábor József ur kezéhez, ki a honvéd-egylet által annak átvétele és illető helyre átadása végett föl volt kérve. Arra is emlékezem, hogy szép összeg gyűlt be. Mi történt azután óhajtanám tudni. Én 1862-ben Felsőbányáról eljöttem. Magyarországon ostrom állapot, mert a honvédek egylete be volt tiltva s a honleányok kéz alatt működtek a szegény honvédek segélyezésében. Kérdésem most az: hogy a nagybányai honvéd-egylet él-e, vagy nem, és annak ki az elnöke? felkérném az iratok összegyűjtésére, mert azok világot vetnének, hogy mi vezérelt engem a hazám ügyében, szemben az osztrák-magyar párttal, az akció megkezdésében. Noha egészségem gyenge lábon áll, de mégis sok adatot gyűjtöttem össze a történetünkről s ez adatokat óhajtanám kiegészíteni.

Szentgyörgyi József,
huszár főszázados.

14. *Petőfi-szobor.* Kérdjük a segesvári Petőfi-emlékegyeletet, hogy áll a Petőfi-szobor alap ügye? mennyi folyt be idáig, minő intézkedések történtek a költő emlékszobra ügyében? (Előíratként lásd a „Történelmi Lapok“ 1892. évfolyamának 28., 41., 250. lapon foglalt közleményeket.)

K. S.

15. *Az aradi vértanúk hamvairól.* Felvilágosítást kérek arra nézve, keresték-e vagy megtalálták-e már az aradi 13 közül a bitófák alatt s az agyonlövés színhelyén elásott s ki nem vett vértanúink hamvait? Úgy tudom, hogy egy időben, a mikor keresték, nem találták meg. Kérdezem újabban, kutatták-e vagy mikor fogják kutatni? Egyuttal felemlítem, hogy az idő eljár, az egykorú szemtanúk elhalnak, később a keresés eredménytelen lesz. — Kérdésem az aradi honvédegyelethez, Arad városához és az ottani kegyelet-bizottsághoz szól. (Előíratként lásd a „Történelmi Lapok“ 1894. évf. 33. lapját.)

L. A.

Azoknak az előfizetőknek, a kik már korábban kifizették a f. egész évre járó díjat, csak decz. második felében küldünk ily befizetési lapokat.

Ugyancsak a m. hó végén a **Kolozsvárt lakó előfizetők** részére is megnyitottuk a módját az előfizetés e kényelmes lerovásának. A posta hivattal minden intelligens ember mindennap érintkezik, és így az előfizetési díj beszolgáltatása a hó elején sem fáradsággal, sem anyagi áldozattal, sem alkalmatlansággal nem jár, míg ellenben a pénzbeszedők rendszeren *a legalkalmatlanabb időt keresik fel az előfizetők zaklatására.*

Ugyancsak kérjük ez alkalommal az elhunyt bajtársak hátramaradottait is, hogy sziveskedjenek a néhai bajtárs elhunytja után esedék sse vált díjat beküldeni, Azt a szomorú tapasztalatot szereztük ugyanis, hogy nem csaknem veszik át, mint örökséget az utódok (tiszteletreméltó kivételeket leszámítva) az elhunytaknak a nagy napok történelmi emlékeit összegyűjtő lap iránti érdeklődésüket, de a díj hátralék törlesztését sem teljesítik.

Végül szólunk azokhoz, a kik vagyoniag kedvező helyzetben vannak, járattják a Történelmi Lapokat, de nem óhajtanak fizetni, talán abban a tévhitben, hogy a lap valamely alapból segílyt nyer és ebből fedezik a papir, nyomtatás, metszvények, posta és egyéb költségeit.

Felvilágosításul megírjuk, hogy a lap kizárólag az előfizetőktől nyert jövedelemre van utalva.

Miután pedig a lap árát nagyon mérsékelt összegben állapítottuk meg, e jövedelem minden krja a lap kiállítására és szélesebb körben való folytonos további terjesztésére fordittatik.

Igaz, hogy az orsz. honvéd menedék háznak, valamint az ország különböző részében lakó pár száz intelligens, de nyomorral küzdő honvédnek díjtalanul jár a lap, de ezt a szerkesztőség *a saját számlájára* küldeti azért, hogy a szellemi kapocs ezen szegény s a többi bajtársak között fenntartassék.

Ez a vagyonosabbaknak nem szolgálhat okul arra, hogy hasonló kedvezményekre igényt tart-hassanak.

Kiadóhivatalunk a hátralékok törlesztésére megkereste a lap e barátjait is és tette ezt azért, mert úgy vélekedik, hogy *önérzetüket sértené meg az által, ha a dolgok ily állása mellett is ingyen lapot küldene nekik.*

Az előfizetést közelebről beküldött hivek névsorát itt közöljük.

1893. évre befizettek:

Hevesy József, Vogel Károly, Selmeczi akad. ifj. kör. Borszéki üzlet igazgatóság. Fábry Nándor, Csertán Károly, Benedek István Grf. Somsich Imréné, Gampe Győző.

1894. évre befizettek:

Székely-Udvarhelyi Casinó, Biró Béla, Dr. Kiss Sándor, Galandauer Henrik, Hegyi József, Sándor Kálmán, özv. Főrnét Kornélné, Vári Szabó István, Csiki Lázár, Tassy Béla, Dr. Hattyufy Dezső, gr Teleki Miksáné, Barla Domokos. Erdőszegei 48-as népkör, Kovács Ferencz, Cséber János, Nagy-Ényedi Alispáni hivatal, Selmeczi akad. ifjusági kör, Benedikti József, Borszéki üzletigazgatóság. Első magy. áll. bizt. társaság, Gvosgyák V. Gábor, T. kiss Ferencz, Lázár Mihály, Kebelei Nagy Samu, Pillich Ferencz, Pogatsik Miksa, Reck József, Szikszay Lajos, Dr. Vajda Emil, Vizaknai társalkodóegylet. Tirts Rezső, Hevesy József, Vogel Károly, Fekete Pál. Váczi János, Turóczy Mózes, Szabó Gyula, Schopf Gyula, Mencer Rezső, Molnár Zsigmond, Krasznay Péter, Kardos György, Kádár József, Csertán Károly, Benedek István, Antal Sándor, Balás Antal, Zoltáni Czirjék Imre, Dekker Sándor, Ferenczy Ferencz, Rikánbelőli honvéd-egylet, Dr. Szacsvey Gyula, Gr Somsich Imréné, Gampe Győző. (Folytatjuk.)

Az orsz. ereklye-múzeumba érkező adományok.

A kolozsvári orsz. ereklye-múzeum volt az országban az első, mely szervezkedett és megindította az akciózt arra, hogy összegyűjtve, „nemzeti kincsek“-ké tétessenek a szabadságharcz különböző emléktárgyai.

Működésének nyomán, hónapok múltával indultak meg Aradon és a fővárosban mozgalomok múzeumok létesítésére.

Az adományokat folytatólag alább nyugtázzuk.

0121. *Veress Endre tanár adománya Kolozsvárról.* „Czikkelyei a Bihar megye 1848-ik évben tartott közgyűlési jegyzőkönyvének.“ Füzve. VII. 9.

0122. *Egy öreg 48. honvéd adománya.* „Szózat a román néphez“. 1848. évi forradalom idejében Romániában. Füzve. VII. 10. sz.

„Forradalmi mozgalomok Bécs, Pest, Kolozsvárt, 1848-ban.“ VII. 11.

Szabadságharczi emlékek és képek kiállításának tárgymutatója Füzve Nyomt. a Pallas reszvénytársaság nyomdájában Budapesten. VII. 12. sz.

„Kossuth bankók kliséi.“ Irta Nyáry József. Füzve. VII. 13 sz.

0123. *Pillich Ferencz gyógyszerész adománya Budapestről.*

„Honvéd Schematismus.“ Összeállította Mikár Zsigmond. Kiadta Bakó Farkas Bpsten 1869-ben. Füzve. VII. 14. sz.

0124. *Molnár Zsigmond ügyvéd adománya Maros-Vásárhelyről.*

Bem szobra. Huszár Adolf nagy mintája után rajzolta Boross Gyula. V. 83. sz.

„Erdély“ czimű szépirodalmi heti közlöny 1874 évi teljes évfolyama bekötve. VII. 4. sz.

0125. *Husztai János adománya Kolozsvárról:* A honvéd cz. hirlap 32-ik száma 1849-ből VIII. 5. sz.

0126. *Pál János adománya Kolozsvárról:* A „Közlöny“ cz. hivatalos lap 4. száma. 3 szám 1848-ól u. m. 70, 91, 198. számok. 1 szám 1849-ből u. m. 13. sz. VIII. 6. sz.

0127. *Székel József mérnök adománya Deésről:*
A „Jövő“ cz. hirlap 7-száma 1848-ból u. m. 2. 3
4. 12. 19. 20. 25-számok. VIII. 7. sz.

0128. *Egy öreg honvéd adománya:*

A „Közöny“ 19-ik száma 1849-ből. VIII. 8. sz.

0129. *Gr. Kreith Béla adománya Budapestről:*

Kossuth Lajosnak a főváros törvényhatósága által kiadott gyászjelentése és 4 drb. plóklamáció Kossuth halála alkalmából. III. 2. sz.

0130. *Nagy József ev. ref. lelkész adománya Nagy-Szebenből:*

Három drb. proklamáció, aláírva egyik Bánffy ezredes, egy Gr. Lázár László kancellár és egy Vira százados által. III. 3. sz.

0131. *Czirjék Imre nagy-géczi birtokos adománya:*
Cs. kir. katonai törvényszéki ítéletek III. 4. sz.

0132. *Rácz Mózes urad. gazda adománya Sárkányról:*

Öt drb. proklamáció. 4 drb. aláírva Bem altábornagy által és 1 drb. Kossuth Lajos kormányzó által. III. 5. sz.

0133. *Ifj. Pere István adománya Kolozsvárról:*

Három drb. proklamáció. 1. aláírva Grois Gusztáv főbíró, Hermann Sándor mérnök, Gut János szónok és Pákei Lajos vál. polgárok által, 1847-ben. 2. aláírva II-ik József által. 3. aláírva az erdélyi gubernator által 1805-ben. III. 6. sz.

0134. *Egy öreg honvéd adománya Vas megyéből:*

Két drb. proklamáció. 1. aláírva 1868-ban a vas megyei honvédegylet által. 2. aláírva Pillich Ferencz elnök és Boda Márton jegyző által. III. 7. sz.

0135. *Hermann Antal adománya Budapestről:*

14 drb. proklamáció. Ezek közül 3 vegyes nyelvű, egy magyar és 11 német nyelvű szövegezéssel. III. 8. sz.

0136. *Csegezy Lajos körjegyző adománya Ar-Rákosról:*

Petőfi Sándor nemzeti dalának egy eredeti példánya III. 9. sz.

0137. *Kemény István ref. lelkész adománya Szilágy-Varsazetről:*

3 drb. proklamáció. Kossuth aláírásával, 1 drb. katonaság és a háboru idejéből és Kossuth „imája“. III. 10. sz.

0138. *Kebelei Nagy Samu Adományai Marosvásárhelyről:*

3 drb. proklamáció aláírva Herepei Gergely ev. ref. lelkész és kettő Bem apó által. III. 11. sz.

0139. *Szentkatolnai Bakk Endre plébános adománya Vizaknáról:*

Egy drb. proklamáció, kelt Nagy-Szebenben 1850 márcz. 22-én. A német nyelvű proklamációt aláírta Ludwig Freiherr von Wohlgemuth. III. 12. sz.

0140. *Nesselfeld Miklós v. főjegyző adománya Tordáról:*

Egy drb. proklamáció, magyar, német és oláh nyelvű szöveggel. Kelt 1850. ápr. 3-án. Aláírta Urban ezredes. III. 13. sz.

0141. *Özv. Cserey Jánosné adománya:*

2 drb. proklamáció. Aláírva minkettő Bem tábornok, továbbá Forró alezredes, Mikes, Teleky Sándor, Szalbek, Bauer és Szijártó által. III. 14. sz.

0142. *Székel József mérnök adománya Deésről:*
Harminczhat drb. becses értékű proklamáció u. m. hadijelentések, fensőbb rendeletek, hirdetések, napi parancsok stb. III. 15. sz.

0143. *Dunky fivérek adományai Kolozsvárról:*

Biró Ignác emigráns arczképe, kabinet nagyság. V. 84 sz.

0144. *Székel József mérnök adománya Deésről:*
István Nádor kir. helytartó és a Battyhány Lajos gróf sajátkezű névaláírása egy drb. papiroson. II. 46. sz.

0145. *Egy öreg honvéd adománya:*

Nemzeti dal. Petőfi Sándor nemzeti dalának 1848. márcz 15-iki, piros betűvel, nyomtatott példányaiból. II. 47. sz.

0146. *Molnár Zsigmond ügyvéd adománya M.-Vásárhelyről:*

„Üdv. székely rokoninknak“ cz. proklamáció. Kelt 1848. máj. 8-án. Aláírta Berde Áron. III. 16. sz.

0147. *Csegezy Gyula adománya Kolozsvárról:*
Herzog Windischgrätz „szózatja“. Kelt 1848. nov. 13-án. III. 17. sz.

0148. *Bardócz Samu adománya:*

„Szózat a magyar néphez“ Kelt Debreczenben 1849. márcz. 25-én, az országos egyenlőségi társulat aláírásával. III. 18. sz.

0149. *Molnár József képezdei tanár adománya:*

„Ferdinánd kiáltványa Magyarország népeihez“ III. 19. sz.

0150. *Dr. Kiss Sándor adománya N.-Becskekről:*

„Jön a muszka, — fegyverre, hadd vesszen el!“ cz. proklamáció. Kelt Budapesten 1849 jun. 26-án III. 20. sz.

0151. *Révay Károly adománya Nagy-Agról:*

5 drb. proklamáció. Valamennyi három nyelven szerkesztve: magyar, német és szláv nyelven. III. 20. sz.

0152. *Egy öreg honvéd adománya:*

9 drb. proklamáció. III. 22. sz.

0153. *Bányay György adományai Kolozsvárról:*

11 drb. régi proklamáció, magyar és latin nyelvű. 1784–1835-ből. III. 23. sz. (Becserélendő).

0154. *Tujner Gyula állomás-előljáró adományai Toponáról: (Somogy m.)*

„Törvényhatósági tudósítások“, című Kossuth által szerkesztett és saját kezűleg megírt hirlap. XX levél 4 oldal foglalát: Zalai követ jelentésből: előleges sérelmek Erdély Barrium Pozsony Restaurát. Normativum. Ifiak ügye. Szekerezésnek tilalma Ausztriában. Brachiális parancs. Borsod felszólítása a vallás iránt. Dolgozóház. A részek visszacsatolása. Postarendetlenség sat Somogyból Vesselényi ügye. Gyűlési rendszer. Tisztek elleni kikelés. Kelt 1837 ápr. 23-án Pesten II. 48. sz.

Egy Kossuth Lajos által sajátkezűleg „Igmándy Sándor honv. ezredesnek Kaposvárra“ írt levél. II. 49. sz.

Egy drb. 2 frtos Kossuth bankó és két drb. 15 kros Kossuth bankó. I. 81 sz.

Egy drb. proklamáció. A nemzet kormánya a néphez czimmal III. 24. sz.

0155. *Bernát Samu adománya Kolozsvárról:*

Szeben bevételéről Bem emléklapja. II. 50. sz. 2 drb 5 frtos és 2 drb. 30 kros Kossuth bankó. I. 82. sz.

(Folytatjuk.)